

רבן של ישראל רבינו מרן הגאון רבי דב לנדו שליט"א במסע אשכנזיה דרבי

מאד מאד קשה להספיד ידיד נעורים, בידידות אמת שנמשכה אחר-כך רבות בשנים, הגאון המופלג הנודע לתפארת ועוז בכל חוגי מכריו יודעו ומוקיריו ר' ברוך מרדכי אזרחי זכרוננו לברכה לחיי העולם הבא, שהיינו קשורים מאד מאד בתקופת לימודנו בישיבת חברון וגם אחר כך בקשר אמיץ וחזק מאד, קשר לימוד התורה, וכלשון רבינו אברהם בן הרמב"ם בפירושו לתורה, על המקרא ונפשו קשורה בנפשו, קשורה בגימטרי' תורה, לומר שהי' חביב עליו לפי שהוא מלמדו תורה ואוהב אותו על ענין הלימוד כנפשו. ע"כ.

זה הי' הקשר הקבוע והחזק מאד שקישר אנו, הדיבור והשיחה בדברי תורה בכל עת מצוא, ומה עצום הי' הקשר, רב מאד, והכל בשמחת לב וחשקת למודה של תורה עיונה וחידושי'.

ואמנם הגאון ר' ברוך מרדכי זכרוננו לברכה, כל כולו הי' דבוק בכל מהותו בלימוד תורה ובהרבצתה בישיבתו, ובמקומות אחרים, ובהנחלתה לשומעי לקחו רבות רבות בשנים שקירב רבים מהם ללימודה של תורה, וצמחו ונתעלו מהם מופלגי תורה מוריה ומלמדיה.

והוא לא זז מלימוד בכל מצב שהוא שהי' לומד ושוקד על לימודו, וסיפרו לי כי אף בעת נסיעותיו לחוץ לארץ למען החזקת ישיבתו הי' תמיד בידו גמרא או ספרי קמאי ובתראי, והעידו עליו שכניו לנסיעה שלמד באמצע הטיסה יותר מעשר שעות ללא הפסק, ואף כתב שם חידושי תורה.

וגם בעת חוליו שהי' אפוף יסורים הי' לימוד תורה משובש חייו.

ואומר עוד, שכל מי שנפגש עמו הי' נפעם מעוצם אמונתו החזקה שהכל בידי שמים, ואין אדם במעשיו, למען עצמו ולמען הזולת, אלא כלי ביד ההשגחה לפעול ולעשות, כן הי' אומר ברגשת לב מלא אמונה לרופאיו ולא לה שטיפלו בו.

ואחזור עוד לידידותנו שהיתה עמוקה ומאד נפשית ולבבית, תמיד שנפגשנו היתה שמחה הדדית מלאת רגש וידידות אמת.

ידיד יקר ונאמן, רבות פעלת בחייו, והנך הולך לבית עולמך בתורתך ובמעשיך הנשגבים.

ותהא נשמתיך צרורה בצרור החיים, והשם ישלח תנחומים למשפחה הנעלה, לצאצאיו, ולאחיו, וכל הנלוים עליהם, תלמידיו ומושפעי ומושפעי לקחו ומוסרו ידידיו ומוקיריו, ובלע המוות לנצח ומחה ד' אלקים דמעה מעל כל פנים.

- כשרבן של ישראל מרן שליט"א קיבל בצער רב את הידיעה על פטירתו של ידידו מנוער רבינו מרן ראש הישיבה זצוק"ל הוא הזכיר בהתרגשות את הקשר ההדוק ביניהם אך ורק בתורה למעלה משבעים שנה מאז שלמדו יחד בישיבת חברון והזכיר את דברי ר' אברהם בן הרמב"ם על התורה שמפרש "ונפשו קשורה בנפשו", שקשורה בקשר של תורה, כי זה הקשר הטוב, הידידות רק בדברי תורה, ככה היה מאז ומתמיד.

רבן של ישראל מרן הגאון רבי דב לנדו שליט"א בעצרת המספד המרכזית בהיכל ישיבת פונבז

ברשות מורנו ראש הישיבה הגאון הגדול שליט"א.

נאספנו כאן לשאת דברי מספד על האי גברא רבא נפלא מאד בתורתו לימודה והרבצתה לרבים ורום סגולת אישיותו ומעשיו הכבירים, הגאון הגדול רבי ברוך מרדכי אזרחי זכרוננו לברכה לחיי העולם הבא.

כבר סופר אודות התמדתו הנפלאה בלימודו שהעידו עליו שכניו לטיסה שהיה נוסע לחו"ל למען החזקת ישיבתו, שהיה שקוע בספר שלפניו גמרא או חד מספרי קמאי או בתראי כל זמן הטיסה שהיתה אורכת מעל לעשר שעות ואפי' היה כותב חידושי תורה תוך כדי לימודו שם.

עוד העידו עליו על התמדתו בביתו בשעות הלילה המאוחרות שלא היה עולה על מטתו ונרדם תוך כדי לימודו.

כולו היה לימוד תורה עיונה וחידושיה בכל לב ונפש ובהתלהבות כובשת לבבות. ובהתלהבות זו של לימוד תורה ואהבתה לאחרים כבש לבבות רבים לקרבם ולהאיהב עליהם לימוד תורה ונעשו לומדי תורה המסורים ללימודה ומהם צמחו ת"ח גדולים גדולי תורה ומרביצייה.

גדולה היתה אמונתו שהיתה תמיד שגורה בפיו והיה אומר לכל סובביו תלמידיו ואחרים וכן לרופאים ולמטפלים בו שאין אתם עושים כלום אלא הכל בידי שמים ואתם הכלי לעשות רצון שמים.

ועתה נסתלק לחיי עוה"ב ונטל עמו חמודות תורתו וסגולת מעשיו הגדולים. וי על האי שופרא דבלי בארעא.

הננו נמצאים בתקופה קשה רוויית סכנות וצרות רבות יצילנו השם ועלינו להתחזק יותר ויותר במעוז לימוד התורה קיום מצוותיה וכל סגולות ערכיה, ותפילה לבורא עולם שיושיענו ויצילנו מכל פגע ומרעין בישינו ומכל הצרות ותשועת השם כהרף עין.

הנני נמצא כאן בישיבה שלמדתי בה כחמש שנים ושמעתי לקח מגדולי ראשי הישיבה שהיו שם וממורנו ורבנו עטרת ראשנו הרב זצ"ל שהקים והחזיק את הבית הגדול הזה ובזכותו נבנתה תורה בא"י וכל שזכינו בלימוד תורה הוא מכוחו ומכוחם של רבותינו הגדולים זצ"ל ונזכה לישועה שלמה בקרוב ובא לציון גואל.

- רבן של ישראל שלח מכתב ניחומים לבני משפחת רבינו מרן הברכת מרדכי זצוק"ל, בו כתב בזה"ל:

לצאצאי יידי, יידי נעורים, הגאון הגדול פאר הסגולות נודע לשם ולתהילה, בגדולת למדנותו ובמעשיו הנשגבים בהרבצת תורה ובהעמדת דורות לגיונות תלמידים ושומעי לקח מהר"ר ברוך מרדכי אזרחי זכרוננו לברכה. ולאחיו הרבנים הגאונים שליט"א ולכל המשפחה הנעלה והנלוים עליהם, מאד חפצתי לבוא לנחמכם באבלכם הכבד ובגודל יונכם, אך נבצר ממני למלא חפצי זה, ואשלח בזה תנחומי בכתב. המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון בירושלים ובנחמת ציון ותנחמו, ותמשיכו את המורשת הגדולה שהנחילכם.

~~~

מזן ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דב פוברסקי שליט"א במסע אשכנזיה דרבי

צר לי עליך אחי... צר לי עליך אחי, היינו אחים, והאחוה שלנו התחילה לפני שמונים שנה, באתי אז לישיבה, לישיבת חברון, אני הייתי בן שנים עשרה וחצי, ור' ברוך מרדכי הי' שנתיים יותר, בן ארבע עשרה וחצי, ומאז עד היום נדבקנו כאחים יחדיו. אנחנו נמצאים היום יחד עם כל תלמידי הישיבות בארץ ובחוץ לארץ, ואנחנו אומרים הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, מה זה גם יחד, אחים כשהם יחד אז זה יחד, אבל כשגם האבא נמצא איתם אז זה 'גם יחד' וכאן נמצאים כל בני הישיבות שבדור, והאבא נמצא איתנו, ברוח, נשמתו נמצאת כאן. מה היחודיות של רבי ברוך מרדכי זכר צדיק לברכה, חז"ל אומרים איך צריכים להגיד שיעור, כל מי שזכה להיות ראש ישיבה צריך להגיד שיעור, מהו המיוחד בשיעור של רבי ברוך מרדכי, יודעים מה? אומרים חז"ל כשאומרים שיעור ברבים אם ערבים על שומעיהם כדבש וחלב המעורבין זה בזה, להגיד את השיעור, אבל אם לא, נוח לו שלא אמרן, אם השיעור לא יהי' כדבש וחלב, יותר טוב לא להגיד את זה, נוח לו שלא אמרן, רבי ברוך מרדכי זכה, השיעורים שלו לא היו סתם שיעורים, היו הם ערבים על שומעיהם כדבש וחלב, ובהם הוא קנה את לב התלמידים.

הוא גם זכה דבר מיוחד במינו, הוא יסד את תנועת בני תורה, מה זה תנועת בני תורה, מה זה בני תורה, בני תורה הם בנינים של התורה, מי זה התורה? התורה זה הקב"ה, כך כתוב איהו ודיבוריה חד, כשמדברים על התורה מדברים על הקב"ה, התורה היתה כבר לפני בריאת העולם, ובשביל התורה ברא הקב"ה את העולם, וזה כתוב בראשית, בשביל התורה שנקראת ראשית, הקב"ה ברא את העולם בשביל התורה וגם בשביל ישראל שנקראו ראשית.

מה הקב"ה עשה לפני בריאת העולם, הוא למד תורה, התורה היא שלו, התורה זה הוא עצמו, וכשהקב"ה אומר שיעור זה אחד ממש התורה והקב"ה, וזה תפקיד של ראש ישיבה אם הוא רוצה להצליח הוא צריך להיות אחד, אחד עם התורה, ראה חיים עם אשה אשר אהבת זה הולך על התורה, וצריך לקיים בזה את מה שכתוב ודבק באשתו והיו לבשר אחד, זה מה שהוא זכה, הוא זכה להיות אחד עם התורה, השיעורים

שלו היו מתוקים מדבש. וכשהוא עשה את תנועת בני תורה, הוא הזמין אותי הרבה להיות יחד, מה ראיתי בבני תורה, יושבים בחורים בני תורה שנמצאים בישיבות תיכוניות, אבל הם באים להיות יחד, אחים! עם כל בני הישיבות הקדושות, וכשהם היו אחד מה הם ראו, אנחנו דבקים בקב"ה.

זה מה שרבי ברוך מרדכי זכה, לעשות אותם 'בני תורה' בנינים של התורה, כשהייתי במחנה בני תורה, ראיתי שיש שם בריכה, ורבי ברוך מרדכי נמצא ליד הבריכה, וכולם מסתכלים זה הראש ישיבה שלנו הוא יושב כאן ליד הבריכה, מה הוא אמר אני נמצא איתכם גם כשאתם בתוך הבריכה, [לשמור על הצורה והמעלה של בני תורה] כי התורה זה כי הם חיינו, לא סתם לומדים תורה, התורה זה החיים, והוא ידע לעשות שירגישו את זה שהתורה היא חיים, כמו שאומרים במעריב כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה, מי שלמד תורה אצל רבי ברוך מרדכי ראה מה זה, זה התורה עצמה,

ומי שנדבק לזה היו בנינים של התורה, זה הי' כאחד ממש. דוד המלך אומר למנצח על שושנים, מה זה למנצח על שושנים, אומר רש"י זה על תלמידי חכמים שמרטיבים מעשיהם כשושנים, כל אחד עושה מצוה, כל אחד לומד תורה, אבל להרגיש שזה שושנה זה עשה רבי ברוך מרדכי, הוא זכה, מי שזכה להשתתף בשיעור שלו, ראה זה שושנים, מרטיבים מעשיהם כשושנים, והוא זכה שכל התלמידים שלו נדבקו בזה להיות ולראות מה זה שושנה, שושנה האמיתית זה מי ששומע שיעורים מרבי ברוך מרדכי, אז מרגישים מה זה השושנה, ואני זוכר כשהייתי בא למחנה אחרי השיעור הוא גם הי' אומר לי ומנשק אותי שמעתי שיעור, אמרתי לו אבל גם אתה אמרת את השיעור הזה, מה זה משנה זה אותו הדבר, היינו כשושנים וכך זכינו להמשיך תורה.

הוא זכה לעשות תורה, יסד את ישיבת עטרת ישראל, על שם אביו רבי ישראל אזרחי, שהי' בקלעצק, שם הוא גדל אצל רבי אהרן אצל רבי איסר זלמן, ומשם כבר צמחו השושנים, וכעת דודי ירד לגנו ללקוט שושנים.

כשנבנה בית המקדש הקב"ה אמר באתי לגני, לגן עדן, הייתי כבר פעם בגן עדן, וגם כאן זה גן עדן, הישיבות הם היום במקום בית המקדש, מי מרגיש בישיבה שהוא בגן עדן, צריכים להיות אצל רבי ברוך מרדכי אזרחי ללמוד איתו ואפשר לראות שהוא נמצא בגן עדן, הוא נמצא בגן עדן של שושנים.

וזה מה שאבדנו, חסר כעת את המושג הזה של מתיקות התורה, כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה, זה למדנו אצלו, זה החיים, התורה היא החיים, חיים בלי תורה הם לא חיים כלל, על מי שמספיד תלמיד חכם, אם הוא לא מספיד כהלכתו כתוב בגמרא אינו מאריך ימים, וראוי לקבורו בחייו, כך אומרת הגמרא, למה? אם אתה מספיד תלמיד חכם את מי אתה מספיד, אתה מספיד את התורה! אתה מספיד את החיים! אז אנחנו צריכים כעת להספיד, אבדה תורה מישראל.

וכשנחרב בית המקדש אמר הקב"ה מלכה ושריה בגויים אין תורה, מה זה אין תורה, הקב"ה לקח את התורה עמו, משחרב בית המקדש התורה חזרה לקב"ה, וכעת החיבור שלנו עם התורה הוא בגדר אירוסין, נזכה בעזרת ה' שבמהרה יבוא משיח, ומה אומר הנביא ישיש עלייך אלו קיך כמשוש חתן על כלה, כשיבנה המקדש יגיד הקב"ה היום אני שמח כמשוש חתן, למה כי זה כבר לא אירוסין כעת זה כבר נישואין, כשיבוא המשיח כולם ירגישו שהקב"ה איתנו יחד, ומחוברים עם התורה.

כשושנים, כל תלמיד חכם הוא שושנה, לשושנה יש ריח מיוחד, וזה מה שאבדנו, צריכים לדעת על מה מתאבלים, לא סתם מתאבלים, מתאבלים על אלו שזכו להאהיב את התורה לתת טעם בתורה, אז התורה מתאבלת, ואנחנו מתאבלים, ומבקשים מהקב"ה שירחם עלינו שיבוא משיח, וכשהוא יבוא הדבר הראשון שהוא יעשה הוא יגיד שיעור, וזה יהי' כשושנים, כאלו שושנים...

ועל זה אנחנו מתפללים שהקב"ה יעזור לנו, וירחם עלינו שתבוא כבר הגאולה השלימה, ונזכה לראות בתחיית המתים ברחמים גדולים אמן.

~ ~ ~

מרן פוסק הדור הגר"י זילברשטין שליט"א בעצרת המספד ברמת אלחנן

"הוא היה מגדולי השקדנים שבדור, עד גיל 85 לא ראה את המיטה בלילה, הייתה לו כרית על השולחן והיה נרדם על מקומו מתוך הלימוד. היה מניח ראשו על הכרית עד שניעור והמשיך ללמוד.

צריכים כעת לבכות, אנחנו בעת צרה, **ואדם כזה שלא טעם טעם שינה, הוא גנרל גדול. והקב"ה היכה ולקח מהאומה היהודית את האדם עם זכויות מאד מאד גדולות".**

האדמו"ר מגור קרא לו לבחון את ישיבת גור, עמדותי שם וראיתי כזו סערת רוחות, הוא שאל שאלות וזעזע את כולם, שאלות שאלות, ראו להבת אש, חתיכת אש בוערת בו, ראו כולם. התורה היא גם נמשלה לאש.

וכעת שכזה בן אדם שהיה מגדולי השקדנים שבדור, מאד מאד חסר לנו, אדם שקדן יכול להגיע לדברים שעין לא ראתה אלוקים זולתך. בכל הטיסות שהוא טס במשך כל השנים, כל המחשבות שלו והמבט שלו היו רק סביב התורה. ואפשר לחבר כמעט ספר מלימוד התורה שלמד בהיותו נוסע במטוס".

"סיפר לי ת"ח שהיה תלמיד של מרן הגאון רבי אהרן קוטלר זצוק"ל שהגיע לגור בבית וגן, והיה נרגן וטרדן, ובשום ביהכ"נ לא נקלט, עד שהוא הגיע לביהמ"ד של ישיבת 'עטרת ישראל, ושם מצא בצילו של ראש הישיבה מרן הגר"מ אזרחי זצוק"ל את מקומו, שאלו את ראש הישיבה זצוק"ל, רבה, אף אחד לא יכול לדבר עמו, נרגן כזה ואדם מאד לא סימפטי, איך הר"י היחידי בעולם שמסתדר איתו באהבה, תגיד לנו מה הסוד שהר"י כ"כ אוהב אותו".

"צריכים להחזיק את השולחן כדי לא ליפול מהתשובה של מרן הגר"מ אזרחי זצוק"ל, הוא השיב: "אם אני אשמע ממנו פעם אחת חידוש של מרן רבי אהרן קוטלר שלא שמעתי עד היום, הכל הרי כדאי לי! בשביל מה אני חי כאן בעולם אם לא ללמוד תורה וקדושה, אז נכון שהוא נרגן, אבל הוא הרי תלמיד של ר' אהרן, ואם הוא שמע שיעור ויאמר לי חידוש שאני לא ידעתי, הכל כדאי לי! ואותו תלמיד עצמו שמע מזה, ושינה את דרכו כששמע את המשפט הנ"ל".

אמר לי תלמיד חכם ששנתיים למד אצלו ושמע ממנו מוסר על הפרשה, וראה איך מוסר לתלמידים בעריבות ומתיקות כזו שאין לה אח ורע. כזה מין מתיקות, לא נח ולא שקט עד שראה חובה לנפשו להאהיב התורה על מאות אלפי בחורים ממוסדות תיכוניים במחנה בני תורה, הוא הצית בכל אחד מהם אש של מתיקות התורה, עד שהשלהבת עלתה מאליה. והם גדלו לתלמידי חכמים גדולים ממש".

יש כאן סיפור נורא, הזמינו אותו פעם את רבי ברוך מרדכי להרצאה בבסיס צבאי לחיילים, והגיע למקום וראה שיושבים באולם רק חמשה חיילים מתוך אלף מקומות שהיה באולם. הוא נעמד ודיבר מול האולם הריק בהתלהבות כאילו היו שם אלף חיילים, עבר אחד והציץ ונכנס, עוד אחד והציץ ונכנס, וכך עוד אחד ועוד אחד, עד שהאולם היה מלא מפה אל פה! זה נקרא מרביץ תורה נורא ממש! לא רואים כזה הרבצת תורה בכזה דרגה, אדם אחר במקומו היה נעלב מאד ואומר סליחה, והולך הביתה, אבל ר' ברוך מרדכי, ההיפך ממש.

הרמב"ם אומר אם יש בן אדם שיודע להאהיב את התורה על בני אדם. ומדביק אותם באהבת התורה וחודר לנשמה שלו, הקב"ה מתפאר בו ואומר לו 'ישראל אשר בך אתפאר'.

הרי העבירה הכי גדולה שיש זה חילול השם, ולהיפך, המצווה הכי גדולה זה קידוש השם. כשיש מלחמה כזו קשה. ונופל כזה בן אדם, ואין לנו אותו, אדם כזה שהקב"ה מתפאר בו ואומר לי 'ישראל אשר בך אתפאר', בזמן שכ"כ חסרים לנו אנשים שיכולים להועיל לעם היהודי"

"הדרך ארץ שלו לתלמידי חכמים מרום דרגתו ומעלתו היה משהו נדיה. ראיתי בעיניי הוא מעביר את הגדלות של סלבודקא, להרים את האדם. הוא היה כ"כ מתאים לזה. הוא היה תמיד מזכיר את סלבודקא, לוקחים בן אדם ומרימים אותו".

"בגמרא כתוב מי זה האדם שיכול לזכות שהקב"ה ישמע למה שמבקש, זה מי שמוציא יקר מזולל, לוקח אדם פשוט ומוציא ממנו יקר. הקב"ה אומר עליו 'כפי תהיה', אני גוזר גזירה ואתה מבטלה.

תראו יקיריי, כל הדברים שראינו על מרן הגר"מ לא כל דבר מתאים לכולם, אבל בואו נתפוס ממנו דבר אחד שמתאים לכולם, יש לפעמים אדם שגר ויש לו שכן עם ילד לא הכי מוצלח, והוא בן ע"ה, והשכן ת"ח יכול לדבר עמו ולקנות אותו, ללמוד עמו חברותא, ולקרב אותו ולהנעים לו את התורה. הוא יכול לבטל גזירות שהקב"ה גזרה, כעין עבד לוה לאיש מלווה, הוא לומד עם ילד שלי".

היינו צריכים לשבת ולבכות, לא היה מזיק לבכות, הוא היה כ"כ מותאם לדור וכל שכן בזמן פורענות כזו שהקב"ה יורד ולוקח את אישי ישראל. אחד מהאישי ישראל זה רבי ברוך מרדכי.

כולנו צריכים רחמי שמיים, בואו נתפוס מידה אחת ממנו, לתפוס בן עם הארץ. אפשר גם להשיג את זה אצל אלה שעוסקים בקירוב רחוקים, לתפוס ילד עזוב וללמוד איתו, לא חסר, 'כפי תהיה'. יש דבר יותר גדול מזה? אני אגזור ואתה תבטל זה נורא ממש, נשתדל להשלים את האבידה והחיסרון, הקב"ה יעזור לכל מי שבא פה להשתתף ובא לחלוק כבוד לתורה דבר מאד גדול, הקב"ה אהב אותו מאד.

מי שחולק כבוד לתורה הקב"ה משלם, באו לחלוק כבוד לתורה ישלם באריכות ימים, ונזכה כולנו לראות בישועת ישראל, לראות מהר מהר את משיח צדקנו בב"א".

~ ~ ~

מרן פוסק הדור הגר"י זילברשטין שליט"א במספד בפתח שיעורו השבועי ביום הפטירה

"הציבור מאד מפחד, הלך אחד מגדולי ישראל, רבי ברוך מרדכי אזרחי, נפטר היום, ומפחדים מאד, בזמן מלחמה נפטר אחד

מגדולי הדור, מה משיבים להם”.

”בתפילת שמונה עשרה אומרים ברצה, ואשי ישראל ותפילתם באהבה תקבל ברצון, אומרים הראשונים, התוספות במסכת מנחות (ק.), מי זה אשי ישראל, הכוונה היא לגדולי הדור, לאלה שהרביצו תורה בעם ישראל, כשהם באים למעלה הם יכולים לעשות מהפיכה, לפעמים קוראים לאשי ישראל שיגיעו למעלה כדי לעשות מהפיכה.

הקב”ה רואה שבא אדם גדול שהיה מרביץ תורה נפלא, אין כמוהו, כזה מרביץ תורה הוא היה, נדבקו אליו חדשים גם ישנים, אדם כזה בא למעלה, זה אשי ישראל, זה האישים של עם ישראל, ותפילתם באהבה תקבל ברצון, ובוודאי שבעז”ה הוא יהיה לנו למליץ יושה, ונאמר אמן”.

מי יודע, ואולי זכות תורתו של הגרב”מ אזרחי צ”ל שעלה כעת לשמי מרומים, תגרום שהמלחמה הקשה הזו תיגמר במהרה, ומידת הדין תתהפך למידת הרחמים, וכל החטופים והשבויים ישובו לשלום, וכל הפצועים ירפאו, ונזכה במהרה לגאולה השלימה, שכן לצדיקים יש כח אדיר לעלות למעלה ולעשות מהפיכה.

הנחמה שלנו היא ללכת בדרכיו, שכן הוא היה מרביץ תורה באופן יוצא מהכלל, הקב”ה יעזור לנו, שזה יהיה בשבילנו נחמה בעזרת השם.

~~~~~

מרן הגר”ד כהן שליט”א ר”י חברון בעצרת מספד מרכזית בהיכל ישיבת ארחות תורה

ברשות מרן ורבנן ראשי הישיבה שליט”א, וברשות תלמידי הישיבה היקרים.

התאספנו כאן לעצרת הספד התעוררות לזכרו של א’ מגדולי מרביצי התורה בדור שלנו, הראש ישיבה הגאון רבי ברוך מרדכי צ”ל.

הגמ’ אומרת אגרא דהספיא דלויי שכר של ההספד זה דלויי, יש כמה הסברים, אבל פשוטו של דבר דלויה זה לדלות מלשון דולה ומשקה השכר של ההספד זה מה שאפשר לקבל מההספד שבאים עכשיו עם ציבור כזה מרומם לדבר, אז מסתמא מה שצריך לדבר דברים שיהיה דלויי שנוכל כולנו באמת להתחבר למושגים שיהיה לנו תועלת בעז”ה.

שהגמ’ מעמידה את המושגים של הספד, לשון הגמ’ במו”ק כי נח נפשיה דרבינא, רבינא היה זה שהעמיד את הגמ’ [תורה בע”פ של הגמ’], קרא עליה ספדניה נשים לילות כימים על משים לילות כימים, אומר רש”י מה זה נשים לילות כימים, נשים לילות כימים בהספיא על משים לילות כימים כתורה, כתוב פה שיש ענין מיוחד של הספד על משים לילות כימים, מה המשמעות של ההספד המיוחד על המושג הזה של משים לילות כימים.

יסוד הדברים הרמב”ם בפ”ג מהל’ ת”ת אומר הרמב”ם אע”פ שמצוה ללמוד תורה יומם ולילה אין אדם לומד רוב חכמתו אלא בלילה כך אומר הרמב”ם, בהמשך ממשיך הרמב”ם ואומר שאדם זוכה לכתרה של תורה לא מי שממלא לילות באכילה ושתיה ושיחה אלא בדברי תורה וחכמה, ומסיים בפסוק שהגמ’ מביאה בעז”ה יומם וילילה שירה עמי.

בהבנה הפשוטה הקנין של החכמה של האדם נמדד בשעות שאדם משקיע, פה יש קצת הגדרה שהקנין החכמה שייך דוקא למושג של ביום ובלילה, בהגדרה של לילה, מה המשמעות, אז יסוד הדברים נמצא בדברי רבי חיים וואלוז’ניר ברוח חיים, שם מדבר על זה תמיד בהדגשה בכל מקום יומם ולילה, יהושע אחרי הסתלקותו של משה הקב”ה נגלה אליו רק חזק ואמץ לא ימוש ספר התורה הזה מפך והגית בו יומם ולילה, כתוב שם בפסוק בתהילים כי אם בתורת ה’ חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה, אומר ר’ חיים וואלוז’ניר הטבע בבירה שפעולות האדם ועבודתו זה ביום אז יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב, הלילה זה זמן שבעצם מהותו זמן של מנוחה זמן של רפיון יותר של התרעננות, זמן שאדם כאילו יוצא מהעבודה שלו ויוצא למקום שמתנתק ממנו כביכול.

היסוד שמשה רבינו ציווה שהקב”ה והגית בו יומם ולילה פירושו של דבר שבתורה אין בחינה של התנתקות בתורה, אין בחינה שיש זמן שלומדים ויש זמן שמפסיקים ושנחים, המהות של לימוד התורה זה בתמידות והגית בו יומם ולילה, כי לימוד התורה צריך להיות לימוד תמידי עם חיבור תמידי לתורה.

אז ישאל השואל אדם צריך לאכול אדם צריך לישון, יש לו עוד צרכים לפעמים לבן אדם, אז הפשט הוא שיש ביטולה של תורה זה קיומה, בתורה כל מה שנצרך לתורה זהו קיומה אבל מה שלא נצרך מה שסתם בלוי הזמן אז הפשט שפה חסר בעצם ההגדרה של הצורה האמיתית של לימוד התורה, מה משמעות הדברים, משמעות הדברים שהיסוד של לימוד התורה זה לא רק המצוה מצד הלימוד עצמה, דהרי בלימוד יש מצווה כפי שכותב הגאון בשנות אליהו שכל מילה זה מצוה.

אבל הלימוד תורה בחשיבות האמיתית שלו, כתב הרמב”ם מי שבא לקיים מצוה זו כראוי לא יסיח דעתו לדברים אחרים, הכראין של תורה זה החיבור התמידי לתורה, מה משמעות הדברים, משמעות הדברים גם כתוב בגאון, הגאון מסביר את הגמ’ בקידושין שדנה אם רב שמחל על כבודו כבודו מחול או אין כבודו מחול, אומרת הגמ’ התעלה על דעתך להגיד שכבודו מחול זה כבוד התורה, תורה דייליה? התורה שלו שיכול למחול אותה? ואומרת הגמ’ אין, תורה דייליה שנא’ כי אם בתורת ה’ חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה, מעיקרא תורת ה’ ולבסוף נעשית תורתו.

אומר הגאון מה זה נעשית תורתו אומר הגאון תורה זה לא רק הפשט הוא שאדם לומד תורה, אלא שהאדם נהיה מחובר לתורה, עד כדי כך שהגמ’ מושווה פשט בפסוק הקשר בין לומד התורה לתורה שזה כמו הקשר בין איש לאשתו זה קשר של חיבור תורה ציוה לנו משה מורשה קהילת יעקב אל תקרי מורשה אלא מאורסה, והגאון מוסיף ואומר אירוסין זה הרי לא החיבור האמיתי בקידושי אשה זה רק הבסיס, היסוד העיקר זה הנישואין כפי שכתב הרמב”ם פ”א מהל’ אישות מביאה אל תוך ביתו, החיבור זה בנישואין, אומר הגאון יש אירוסין בתורה לכלל ישראל, אירוסין זכינו לזה במעמד הר סיני אבל נישואין זה כאו”א לפי מה שעמל בתורה ונהיה מחובר לתורה ובתורתו יהגה יומם ולילה להתחבר לתורה.

חיבור לתורה זה מושגים של יומם ולילה, יומם ולילה זה הפשט אין התנתקות מתורה, תורה זה חיבור, ההשגה שאדם משיג בתורה זה לא השגה בדרכי הטבע הטבעיים תורה זה חכמה אלוקית, השגה של אדם שזוכה בתורה זה חיבור לתורה וחיבור לתורה זה

חיבור לקב"ה, כמו שר' חיים וואלזינר מביא לשון חז"ל אורייתא וישראל וקוב"ה חד הוא, אדם לומד רוב חכמתו הפשט הדרגה האמיתית של החיבור לתורה זה בלילה, אותו זמן שכביכול שאדם מפסיק את עבודתו אדם מתחבר למקום ההפך ממה שעסק בו כל היום שמה הביטוי הזה האמיתי שלומד רוב חכמתו, שם באמת אדם מגיע להשגה האמיתית של תורה כי ה' יתן חכמה, הגמ' בנדה אומרת מפיו דעת ותבונה, תורה זה תורה של הקב"ה. הגמ' מביאה פסוק יבקש רחמים ממי שהחכמה שלו שנאמר כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה, שאדם מתחבר לתורה אז הפשט פה יש את הדרך של קניני התורה, פה יש את הדרך ההשגה לתורה, אין אדם זוכה לכתרה של תורה אלא מי שלא מבלה את לילותיו באכילה בשתיה ושיחה, משמעות הדברים שכתרה של תורה לא שייך למי שלמד תורה, **אלא הכתרה של תורה שייך רק למי שנהיה דבק בתורה עד שהתורה נהיה חלק ממנו**, כתרה של תורה אם אתה מתנתק בלילות, ואם אתה מבלה בלילות אז הפשט הוא שחיבור לתורה אין לך, אמנם אתה מקיים מצוות ת"ת בכל מילה ומילה אבל כתרה של תורה זה לא, אין אדם זוכה לכתרה של תורה אלא רק במושגים האלו.

שבאים לדבר על הרה"ר ר' ברוך מרדכי זצ"ל אז הוא חי במושגים האלה של לומד רוב חכמתו בלימוד של והגית בו יומם ולילה, המסכת חיים שלו היתה במושגים שכמעט לא היה אצלו מושג של ללכת לישון, גם בזמנים שהיה מוקף בטרדות והעול של החזקת הישיבה, אבל הלילה זה היה זמן שאף אחד לא מטריד ואף אחד לא מפריע והיו לילות ארוכים של עמל ויגיעה שמחדש ולהיכנס לסוגיות ולכתוב, לא היה אצלו בכלל מושג של ללכת לישון, היה מגיע זמן שכבר לא היה מסוגל יותר היה נרדם אבל ללכת לישון לא היה, **הוא חי במושגים האלו של יומם ולילה**.

כתוב ברש"י ישכר חמור גרם רובץ בין המשפתיים רש"י אומר כחמור זה שהולך ביום ובלילה ורובץ תחת משאו לנוח, הפשט החמור אין לו זמן של מנוחה כשהוא רובץ הוא רובץ עם משאו ביחד, זה היו המושגים שלו, וגם בכל מסכת החיים כל הטרדות וכל הנסיעות וכדו'. אבל החיבור לתורה לא הפסיק גם בנסיעות לחו"ל, גם בנסיעות במטוס תמיד עם הספר, עם העיון עם העמקה עם התפילה עם החידוש, היה לו חיבור תמידי לתורה, זה בעצם יסוד היסודות שגידל אותו.

יש פה עוד נקודה שעליה רציתי לדבר על החלק הזה, הרמב"ם מביא שם פס' מהגמ' בע"ז יומם יצוה עלי ה' חסדו ובלילה שירה עמי, לימוד של לילה מוגדר כשירה, מה ההגדרה שלימוד של לילה מוגדר כשירה מה משמעות הדברים פה, אנחנו אומרים כל יום בתפילת מעריב ונשמח בדברי תורתך ובמצוותיך לעולם ועד כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה ושוב פעם ובהם נהגה יומם ולילה, **יש הדגשה מיוחדת של ונשמח בדברי תורתך**.

יש את הגמ' עם המעשה עם אלישע בן אבויה שיצאה אש אמר שם רבי אלעזר היו עוסקים בתורה היו חורזים תורה לנביאים נביאים לכתובים והיתה האש מתלקחת, אבל לשון שהגמ' אומרת שמה, **"והיו הדברים ערבים ושמחים כנתינתם"** זה היה בחינה של הדברים שמחים כנתינתה, **זה הצורה של מסירת התורה ערבים ושמחים כנתינתה**, מה כתוב כאן, שהחלק להתחבר לתורה לקבלת התורה זה ערבים ושמחים, מה יסודה של השמחה שהיא חלק מהיסוד של קבלת התורה, רש"י אומר בכתובות בברכת נישואין אנחנו אומרים אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה, אומר רש"י אשר ברא דיבוק חתן וכלה ע"י שמחה, אתה בא לעשות חיבור חתן וכלה שמחה יוצאת על ידי דיבוק, דיבוק להרגיש את הקירבה.

ונשמח בדברי תורתך להיות דבק בתורה מחובר לתורה זה ונשמח, אם אין לי ונשמח אין חיבור לתורה, אם אין ערבות אין חיבור לתורה, כ"א מכיר ויודע את ההקדמה של בעל האבני נזר והאגלי טל שמישהו טען לו שהעונג בתורה חסר בלשמה של התורה, הוא אומר אדרבה זה עיקר ההשגה של תורה שרק ככה התורה נבלעת בדמו זה הלשון של האבות דר' נתן התורה נבלעת בדמו נהיית חלק ממנו העריבות של תורה, הדבק והמחבר עריבות והשמחה זה מה שבונה את החיבור של לומדי התורה לתורה ערבים ושמחים.

היה להרה"ר ר' ברוך מרדכי את הכוח הזה בצורה יוצאת דופן את הערבות בתורה ואת שמחת התורה, היה כל כולו שופע שמחת התורה, אם זה היה בשיעור אם זה היה בשיחה אם היה מדבר בלימוד ענינים שכבר דיבר עליהם ועסק בהם, עם שמחה שופעת של תורה בלי גבול, זה מביאה את חיבור התורה עם עריבות ומתיקות וכ"כ נהנה מכל סברא מכל קושיה וכ"כ משבח, **זה היה באמת היסוד של החיים שלו החיבור של תורה שבא עם עריבות ושמחה**, זה היה באמת דבר שמאד אפיין את כל הדרך שהוא גידל את עצמו באהלה של תורה עוד משנות נעוריו, וכך הוא גידל וחיבר את האחרים לתורה, חיבר לתורה עם שני היסודות האלה עם החיבור לא להתנתק להיות תמיד מחוברים עם עריבות ושמחה, כך הוא גידל את עצמו וכך הוא גידל את כולם כל מי שהיה במחיצתו.

אבל שאנחנו אומרים ונשמח בדברי תורתך ובמצוותיך לעולם ועד כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה, למה אנחנו שמחים בתורה כי הם חיינו, אדם שמח עם החיים אין שמחה כשמחת החיים, התורה זה החיים שלנו כי הם חיינו, אמרתי שנפל לי איזה סידור שמישהו חיבר פ"י על הסידור למי שלא יודע להבין מה שכתוב בסידור אז הוא הסביר שמה ונשמח בדברי תורתך ובמצוותיך לעולם ועד כי הם חיינו, שהם מקור חיינו, אנחנו זקוקים לתורה כי התורה זה מקור החיים, זה לא רק שלא הסביר אלא הוציא את כל התוכן שאנשי כנסת הגדולה הכניסו במילים, התורה היא ודאי מקור חיינו, אבל חיינו זה לא רק מקור חיינו, התורה זה עצם החיים, יש חיים גופניים ויש חיים רוחניים יש חיי גוף ויש חיי הנשמה, החיים של הנשמה זה התורה זה החיים האמיתיים. שמעתי לפני יותר מחמישים שנה מתלמיד של ר' ברוך בער הוא אומר שהיה פעם איזה דרשן שאמר דרשה על כי הם חיינו, אז הוא אמר אתם חושבים כי הם חיינו שהתורה זה כמו אוכל שזה מזון לגוף ושתיה שזה מזין את הגוף, התורה זה חמצן לגוף כך הוא אמר שמה, אז הזדעק ר' ברוך בער כולו ואמר התורה **זה לא אוכל ולא שתיה ולא חמצן זה החיים עצמם, זה עצם החיים כי הם חיינו**, שמחת התורה אדם שמח כי אדם חי במהלך של כי הם חיינו, זה היסוד של שמחת התורה אין שמחה כשמחת החיים. שאל אותי בחור לפני כמה חודשים הוא התכוון באמת זה באמת הטריד אותו, אנחנו אומרים ונשמח בדברי תורתך ובמצוותיך כי הם חיינו, הוא אמר אני לא מרגיש שאני שמח עם החיים שלי, אני אומר את זה כל יום, שיבחתי אותו מאד טוב שאתה חושב מה שאתה אומר, הוא אומר אני אומר כל יום כי הם חיינו ולא מרגיש שאני שמח עם החיים שלי, אמרתי לו אולי אתה לא שמח אולי אחרים כן שמחים עם החיים שלהם, הוא אומר לי שאלתי עוד כמה ולא היה אחד שאמר לי הפוך ממה שאני מרגיש אז מה זה כי הם חיינו, אמרתי לו אתה לא מבין מה הפשט כי הם חיינו? אין שמחה כשמחת החיים, אדם שעבר תאונה קשה וניצול קיבל את

החיים שלו מתנה אין שמחה יותר גדולה משמחת חיים, לא כסף לא זהב ולא כבוד כל מה שתתן לו בעוה"ז אין שמחה כאדם שקיבל את החיים שלו, אדם שהיה במחלה קשה ועבר ניתוח קשה ונתרפא הוא האדם הכי שמח אין שמחה כשמחת החיים ואין חמדה כחמדת החיים, אדם בכל כוחו רוצה את החיים ושמח בחיים, אלא מה אתה אדם בלי להתבונן אומר את החיים קיבלתי כשיצאתי ממעי אמי מה שהיה אז נמשך היום גדלתי מאז התבגרתי, אבל החיים זה אותם חיים, כשאדם מרגיש התחדשות של חיים הוא שמח, כשאדם מרגיש שזה החיים של אתמול מה שהיה אתמול היה אתמול, אם אדם באמת היה יודע ומכיר את המחדש בטוב בכל יום תמיד מעשה בראשית הוא היה יודע שכל חיות שיש אז הקב"ה נותן לך חיים כסדר, **אם הוא היה אומר במודים נודה לך ונספר תהילתך על חיינו המסורים בידך אז באמת היה יותר שמח עם החיים.**

אבל מה הפשט ונשמח בדברי תורתך ובמצוותיך לעולם ועד מה המשמעות, המשמעות היא שתורה זה לא הפשט המשכיות של חיים, תורה זה התחדשות של חיים, המושג של תורה שנותן חיים של בן אדם, כל השגה של תורה כל עסק שאדם עוסק בתורה מתחדש לו עוד חיות רוחנית ועוד חיות רוחנית, הרמח"ל אומר בדרך עץ חיים התורה זה אור שמאיר בנשמתו של אדם להביא אותו כדי לרומם, נותן לו חיות לנשמה, רוממות לחבר אותו לעולם נותן לו חיות חדשה של חיים רוחניים, וזה בעצם היסוד של נשמח בדברי תורתך כי הם חיינו, התחדשות של חיים זה הפשט ונשמח בדברי תורתך כי הם חיינו.

ר' חיים שמואלביץ זכרונו לברכה היה תמיד מדבר על זה כמה וכמה פעמים אחד מהדברים שהיה מדבר עליהם הכי הרבה, הגמ' במכות אומרת תלמיד שגלה מגלין רבו עמו למה כתוב וחי בערי מקלט תעשה לו שיחיה, הרמב"ם מביא את הדין הזה להלכה למעשה בהל' רוצח והרמב"ם אומר **כי חיי בעלי החכמה ומבקשיה בלי תורה כמיתה הם חשובים** כך לשון הרמב"ם, אז שאל ר' חיים שמואלביץ חיי בעל התורה ומבקשיה בלא חכמה בלא תורה כמיתה הם חשובים, אי אפשר ללמוד בערי מקלט, אין תלמידי חכמים בערי מקלט, אם תלמיד אחד כבר גלה והביאו כבר את הרב שלו אז תשתמש עם הרב שלו בשביל החכמה, מה אתה צריך את הרב שלך? וזה לא כתוב, אלא כתוב מגלין רבו עמו כ"א מגלים את הרבו עמו.

אז הוא אומר יסוד שכתוב כאן ברמב"ם, כי בעלי החכמה ומבקשיה בלא חכמה, זה לא הפשט בלי חכמה להיות ע"ה, בלי חכמה פירוש הדבר **כל השגה של חכמה כלפי השגה שאתה יכול להשיג כמיתה הם חשובים חסר לי בעצם חיים הרוחניים**, זה ונשמח בד"ת ובמצוותיך כי הם חיינו, וזה היסוד של שמחת התורה שאדם חי בכי הם חיינו התחדשות של חיים אז במצב כזה יש מצב של נשמח, אנחנו מסיימים ואומרים ובהם נהגה יומם ולילה אנחנו חיים במהלך של כי הם חיינו יודעים שמהחיים לא מתנתקים, אם אדם מרגיש שהתנתקות מתורה זה התנתקות מהחיים זה בהם נהגה יומם ולילה זה ניתוק, אדם הולך לישון כי צריך לישון זה לא נקרא להתנתק, אדם הולך לישון לבלות רח"ל, השטן כנראה יודע מה שהוא עושה, הוא תמיד מנסה איך להכניס, אחד הדברים שמנסה להכניס בישיבות שבילילה פאברגן של לילה, פאברגן של לילה מה משמעות הדברים האלו זה ניתוק, כי הם חיינו ומהחיים א"א להתנתק, אדם שמתנתק מהחיים קשה לו מאד להתחבר לאותם חיים אולי יצור מסכת חדשה של חיים, זה כי הם חיינו.

יומם יצוה ה' עלי חסדו ובלילה שירה עמי, לימוד בלילה זה שירה, מה זה השירה של לימוד הלילה, שירה של לילה זה שירת החיים אין שמחה כשמחת החיים, שמחה מביאה שירה שמחה רבה, אם אדם מרגיש את שמחת החיים את שמחת התורה שהיא שמחת החיים כי הם חיינו, כשאדם חי יומם ולילה זה הפשט בלילה שירה עמי, התורה היא שירה תורה שיוצאת מתוך שמחה מתוך דבקות מתוך חיות, מיתה זה אבל, חיות זה נותן שמחה זה הפשט ובלילה שירה עמי.

חשבתיו להוסיף פה עוד נקודה, אתמול היה היאריציט של ר' נחום פרצוביץ זצ"ל יש פה דברים שר' נחום כתב אותם בסוף מחברת חידושי תורה, אני עוד ראיתי את זה בזמנו בכתב יד אצל הסבא ר' משה? הדפיסו את זה בספר בנין נחום, הוא כתב דברים נפלאים מאד, בלשון כזה כתב ר' נחום הבריאה כולה אם הוא מתמיד בעבודתה, היא לא מפסיקה היא כסדר כסדר עושה את פעולתה העשבים מוציאים שורשיהם עמוק באדמה הלחה היניקה עולה למעלה למעלה צמרת האילן הוא מוציא פירותיו והעץ אומר שמחה שירה היא בשמחה שממלא את תפקידו החשוב להקב"ה הבריאה כולה אומרת שירה זה פרק שירה, כל נברא משורר את שירתו כל יום, כל יום הבריאה אומרת שירה, ואדם נזר הבריאה תכלית הבריאה בשבילו נברא הכל ולדאבוניו לא תמיד פניו שמחים, אתה רואה אדם מסתובב פניו שמחים? שירה באה עם שמחה, זה נמצא גם במהר"ל (בהרבה מקומות) אתה לא אומר שירה אתה לא שמח, ולפעמים כשאומר שירה הוא שר שירת יגון ונאנח למה מדוע כך הוא שואל.

הוא אומר הטעם הוא שאין משריש שרשיו בתורה הקדושה, אם הוא היה חיבור לתורה תמידית אז הוא היה מאושר, כשהוא מפסיק מתלמודו אז חסר לו את שמחת התורה, אבל הוא אומר פה דבר נפלא מאד תקח גרעין בארץ ותקח ענף ותשתול אותו כל שנה שנוטעים אותו בארץ הוא מוציא יותר ממנו תטע אותו בארץ תעקור אותו תטע אותו בחזרה תעקור אותו עוד פעם, ותטע אותו חזרה האילן יכול השתיל יכול לא יהיה ממנו שריד ופליט ולא יצמח, למה כי צמיחה פ' הדבר שנטוע בשורשיו בתמידיות בקביעות, הוא אומר התורה מגדלת את הב"א, אדם הוא צומח אדם מתגדל והתורה מגדלת אותו, מגדלתו ומרוממתו על כל המעשים לשון המשנה באבות, אז הוא אומר מה מגדל אותך?, את הגוף מגדל משתה חמצן מה מגדל את הנשמה?, התורה! התורה לא רק מצוה לא רק חיבור, תורה מגדלת את הבן אדם, אדם צומח אדם פורח, הוא אומר כשאתה נטוע בתורה אתה צומח ואתה גודל הוא אומר תלמד ותהיה מחובר, תפסיק לנתק את החיבור, תיכנס עוד פעם ותתחבר תנתק עוד פעם תנתק את החיבור, הוא אומר מצב כזה אדם לא יהיה לו לא פריחה לא צמיחה ולא גידול, אם יש הפסקות כסדר אדם לא יתגדל מהתורה, אדם הוא נזר בבריאה אדם שמחובר לתורה בקביעות הוא אדם המאושר בעולם בטלה היא השונא הגדול של האדם הוא אומר שמאבד לאט לאט צלם אלוקים מה שהפה לא יכול לדבר, כך הוא הגדיר את הדברים, הוא לא מביא מקור יותר מזה הוא לא כתב.

אבל הדברים מפורשים בתהילים אשר האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פרוי יתן בעתו ועלהו לא יבול, אדם צומח ופורח ומלבלב הבריאה כולה צומחת פורחת ומלבלבת אומרת שירה, אדם שהוא שתול על פלגי מים שתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה זה אדם שאומר שירה, זה הנשמח בדברי תורתך וזה היסוד של ובלילה שירה עמי.

מי שראה את המושגים האלה ראה את זה אצל הרה"י ר' ברוך מרדכי ראה את המושג הזה, הוא היה כסדר כסדר מדבר על היסוד

לגדול ולצמוח ולדעת שיש לך את הכוחות ואתה מסוגל והיה מאד מאד מחזק, ויש שמחת התורה, ושמחת התורה התורה עצמה היא שירה, שירה שבאה מכוח שמחת התורה וחיבור התורה, כך הוא חי כך הוא העמיד, אבל התנאי הוא כי הם חיינו בתורת ה' חפצו, אין תורתנו יום ולילה בלי תורת ה' חפצו, שזה החפץ זה הרצון יש תורת ה' חפצו, כשזה לא החפץ והרצון מצב כזה אין תורת ה' חפצו, ותורת ה' חפצו אז אדם מתחבר, כשאדם יש לו עוד ערכים חוץ מתורה אין בתורת ה' חפצו אז אדם לא מתחבר, אדם מתחבר רק בצורה כזאת כשיש בתורת ה' חפצו ובתורתו יהיה יומם ולילה אז הפשט הוא יש חיבור ואז יש את הצמיחה והפריחה של הבן אדם, הצורה של מסירת התורה מסיני שיהיו הדברים ערבים ושמחים כנתינתה, שמחת התורה זה החיבור לתורה, ערבות התורה זה חיבור לתורה, מה המושג של עריבות התורה של מתיקות התורה מה המושג של זה, כשמדברים בשטחיות העינים אז המשמעות היא שסברא טובה להבין בעיון את ההבנה את הלומדות את הסברא זה ערבות התורה, זה ודאי נכון ודאי דברים אמיתיים אבל לא רק זה, הכל הולך עם אותו יסוד.

הפסוק אומר (אומרים את זה כל שבת בבוקר) תורת ה' תמימה משיבת נפש אח"כ הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים, אומר הגאון יש חמדה ויש מתיקות אדם חומד הגאון אומר בכמה מקומות גם במשלי חמדה זה ממון חומד חמדת הממון יש גם לשון בחז"ל מה הביטוי של חמדה הביטוי של חמדה אדם שאדם חומד אותו מתאוה אליו משקיע את כל כוחותיו בזה יש מתיקות, הדוגמא של חמדה זה, הדוגמה של מתיקות דבש ונופת צופים, דבש ונופת צופים זה מתוק מאד אבל חמדה אין בזה, תורה היא גם אדם חומד ותורה היא גם כן מתוקים מתיקות התורה זה היסוד שהאבני נזר אומר חיבור לתורה, אומר הגאון יסוד אם יש נחמדים מזהב ומפז רב מה הביטוי של נחמד שאדם חומד דבר הוא מתאמץ בכל הכוח להשיג אותו, בשביל חמדת הממון הוא הופך את העולם ירוץ בכל העולם להשיג את הממון אז אם הנחמדים מזהב ומפז רב אתה מתאמץ ומשקיע אז יש מתוקים מדבש ונופת צופים אתה זוכה למתיקות התורה, אם אין נחמדים מזהב ומפז רב אם אין את החמדה ואין את המאמץ ואת היגיעה לשון הגאון ואינו עמל בה כראוי אין מתוקים מדבש ומנופת צופים.

הגאון מסביר את זה הלאה כתוב שמה מתיקות התורה זה לא רק ההבנה והחכמה שיש בתורה מתיקות התורה היא שאדם מקבל בתורה חיבור למושגים של רוחניות של חיבור של תורה של חיבור לבורא עולם, וכשיש נחמדים מזהב שאדם מתאמץ אז הוא מתחבר לתורה, התורה נקבעת בליבו באופן אחר חסר בעצם החיבור לתורה.

הגאון העמיד פה יסוד, אני הרבה פעמים הזכרתי את הגאון הזה לפעמים באים בחורים מדברים על עריבות התורה ב"ה לא הרבה אבל במשך השנים מדברים הרבה על עריבות התורה, א' אומר שהוא לא מרגיש עריבות התורה אולי יותר מועטים אחד אומרים שמרגיש פחות, יש כאלה שאומרים היה פעם יותר היום פחות, איך מגיעים לעריבות התורה ולמה לי אין עריבות התורה, אז אני מראה את הגאון הזה הנחמדים מזהב ומפז רב יש מתוקים מדבש ומנופת צופים זה הולך ביחד, אם יש נחמדים יש מתוקים, זה חמדה אם אתה מתאמץ ומשקיע אז אתה מתחבר לתורה ואז יש לך מתיקות בתורה.

היה פעם סיפור עם איזה בחור שהיה לו קצת חולשה שאלתי אותו מה קרה לך, הוא אמר אין לי את הגישמאק של פעם (אמר את האמת, אדרבה טוב שאדם אומר את האמת) אז אני משקיע פחות, כל זמן שנהנתי השקעתי נהנה פחות אני משקיע פחות, אמרתי לו תחשוב רגע מה קרה אצלך הרי השתנה כאן משהו, האם הפשט התבטל עריבות התורה ולכן אתה הפסקת להשקיע, או שהפסקת להשקיע כי ירד לך עריבות התורה, אז הוא חושב רגע ואומר אמת מוכרח להודות על האמת מאז שהתחלתי יותר להתרפות התחיל לענין אותי דברים אחרים וכדו' אז העריבות ירדה, אמרתי לו אז מה אתה רוצה לא בגלל שחסר לך בעריבות אתה לא משקיע, הפוך בדיוק אם משקיעים יש עריבות התורה, אם אדם אוהב תורה חפץ בתורה חמדה משתוקק משקיע אז הוא זוכה לשמחת התורה, כי הם חיינו זה החיים, אדם שלא חי עם החיבור התמידי אין שמחת התורה חסר כי הם חיינו, אדם חי עם חיבור תמידי של עמל התורה ובתורתו יהיה יומם ולילה מתי זה שוב פעם זה כתוב במכתב של הגאון כי אם בתורת ה' חפצו כי אם בתורת ה' שום דבר אחר חוץ מזה, יש מתיקות התורה, אם יש מתיקות התורה והיה כעץ שתול על פלגי מים אדם פורח מבלבל וכל כולו שירה ולהפך ח"ו.

זה בעצם היסודות של כל החיבור של בן תורה בפרט בשנים האלה, ואתם נמצאים עוד בשנים האלה שנים של צמיחה וגידול, הרה"ר ר' ברוך מרדכי הראה שעד היום האחרון עושים שטייגען כך הוא דיבר וכך הוא חי ג"כ אבל בכל זאת אינו דומה לשנים האלו, זה היסודות של הבנין ככה גודלים ככה צומחים, הוא עצמו חי ככה את הכי הם חיינו החמדה שלו לתורה אהבת תורה ההשתוקקות שלו לתורה כי אם בתורת ה' חפצו, ככה הוא גידל את עצמו, וככה הוא גידל את אחרים הוא לא רק לימד תורה, הוא גידל בתורה הוא רומם בתורה וככה הוא העמיד אלפים במושגים גבוהים של רוממות התורה. שיהיה למליץ יושר על כל עולם התורה, על כל בן תורה כ"כ הוא השקיע בכל המושגים של עולם התורה, שיהיה למליץ יושר על כל כלל ישראל בשעות הקשות האלה ויתקיים בנו נבואת הנביא ובלע המות לנצח ומחה ה' אלו' דמעה מעל כל פנים.

~*~

הגאון הגדול רבי נתן זוכובסקי שליט"א במספד בשעת חימום בקו ברכת מרדכי

כעת שמענו את הבשורה שהסתלק מאיתנו, מדברנא דאומתנא כפשוטו וכמשמעו, עם כל הגדלות שלו בתורה וביראה ובמעשים טובים, זכרנו ימים מקדם שהגענו בצעירותי ממש לשיבת חברון, והדמות הזאת נתנה רוח של לימוד של יראת שמיים לכל הישיבה כולה, זה הדמות המיוחדת הזאת להכנס לעומק של כל סוגיא ולכל דבר נתנה רוח של לימוד, רוח של תורה, רוח של עמקות בתורה, רוח של שמחה בכל דבר תורה.

אני כעת מדבר עוד כשהוא היה בחור, שהוא היה בחור הייתי צעיר מאד יבדל"ח, כשנכנסתי לישיבה זה הדמות שראיתי לנגד עיני בישיבת חברון וזה הדמות שתרמה.

ואני מוכרח פה להוסיף חושבים בישיבות משפיעים בעיקר ראש ישיבות, אחר כך כשהוא פתח את הישיבות אז כמובן כולם יודעים את התלמידים הנפלאים.

אבל לא יודעים את הדמות שהוא נתן עוד כשהוא היה בחור צעיר בישיבה איך שהוא הכניס רוח של לומדעס, של עמקות בלימוד

עוד כשהוא היה בחור, ואנחנו כבחורים צעירים ראינו את זה ובלענו את זה ממנו. אז נכון לא למדנו אצלו באופן רשמי, אבל הרוח שהוא נתן זה יותר מללמוד באופן רשמי ולשמע את השיעור היומי, נתן רוח של לימוד, וככה ראינו אותו למעלה ולמעלה ושמחנו כל פעם לשמוע איך שהוא מעלה בשמחת התורה שלו, בעומק ההבנה שלו, ואת העיקר אהבת התורה, לאהוב ללמוד בכל מקום בכל סוגיא בעמקות בהבנה עמוקה ובבהירות, וה' נתן לו עם כל זה, גם לשון לימודים מיוחדת במינו, יחיד בדורו, עם הבנה עמוקה כזאת בלימוד, ולדעת איך להעביר את הדברים בצורה שכל אחד שמע. ולכן זה התפעלנו במשך השנים שראינו שהוא ככה מקרב את כל מיני תלמידים שהם עוד לא היו בני תורה, בגלל ששמעו את הדברי תורה האלה בצורה כזאת ברורה, אז ראו את קדושת התורה, ראו את מעלת לימוד התורה וראו שצריך להתחבר לתורה, ובכך הביא לעולם התורה כל מיני תלמידים שאפילו שבאופן מעשי לכאורה הם לא היו מגיעים לעולם התורה, לא מבחינה משפחתית ולא מבחינה מציאותית.

אבל על ידי אהבת התורה שהוא הכניס בהם, ולא אהבת התורה בלימודים על מה זה תורה, אלא באהבת התורה ע"י שהכניס להם את הסברות של הלומדע"ס את המתיקות של שמחת התורה. ולכן כעת שאני חושב, כששמענו היום על הסתלקותו של מורינו ורבינו, אז מה אני יכול להגיד? **לדעת לקחת לדורות לכל יחיד ויחיד לקחת את אהבת התורה בעמקות הלימוד בשמחת התורה בכל סברא נכונה.** והקב"ה יעזור שיזכנו באמת, שהקב"ה יתן הלאה וימשיכו בדברי תורתו על ידי הישיבות שהוא יסד, על ידי התלמודי תורה שהוא הקים בכל מקום ומקום ונזכה לראות שיקום במהרה בתחיית המתים ויבוא הגואל צדק במהרה בימינו אמן.

~*~

הגאון הגדול רבי ברוך דב דיסקין שליט"א ר"י ארחות תורה בעצרת המספד בישיבה"ק ארחות תורה

כמו שהזכירו, כתוב בגמ' "אגרא דהספידא דלויי". אנחנו נמצאים בהספד, על אחד מגדולי הדור, בתורה, בהרבצת תורה, במוסר, במידות. קשה כמובן, לדבר על הכל.

אבל כמו שהראש ישיבה הזכיר קודם, את הענין של "חיבור לתורה" ו"שמחת התורה", דבר שבאמת היה מיוחד אצלו, היה דבר לא מצוי.

הוא זכה לאריכות ימים! אבל זה יש עוד כאלו שזוכים, אבל מה שהי' מיוחד אצלו, שנשאר "עד סוף ימיו" עם כל "החיות", הזקנה לא קפצה עלי! אלא כל הזמן נשאר עם "החיות", בין לעצמו בין מה שהשפיע לאחרים, עם השמחת חיים. דבר שבטבע האדם זה יורד לאט לאט, ואצלו בכל מקום, גם כאן בישיבה זכינו, כשכבר היה למעלה מתשעים! באיזה "התלהבות" באיזו "שמחה" איך שהי' מדבר, זה באמת דבר נדיר מאד, וצריך לדעת האיך מגיעים לדברים האלה.

הנה ראש הישיבה הזכיר כאן קודם, את הענין של שמחה. כתוב בפסוק "פקודי ה' ישרים משמחי לב", עצם לימוד התורה, בלי שום דבר! זה עצמו כבר מביא את האדם ל"שמחה גדולה", זה "החיים של האדם".

אולי אנחנו היום, לא מרגישים את זה מספיק, מחפשים לפעמים כל מיני היכי תימצות, כדי לעורר את השמחה, אבל אם היו "חיים כפשוטו", אז פיקודי ה' ישרים "משמחי לב".

סיפר לי פעם אחד שהוא קרוב של הגאון הגדול רבי יששכר מאיר זצ"ל, שבבחרותו היה ידוע בתור "המתמיד של פוניבז'", כל מי שיועד - מהדור הקודם, כך שמעתי מאבי מורי זצ"ל, וכל מי שלמד בתקופה ההיא בישיבה, ידע שהוא היה "המתמיד של הישיבה". הוא הגיע מהמלחמה, ובא עם קשיים, גם לא היה בריא, ועוד הרבה קשיים. יום אחד הוא אמר למרן הרב מפוניבז' זצ"ל שחסר לו קצת שמחה. [היום אם באים עם כזה דבר, אומרים שאולי צריך קצת מנוחה, ושולחים אותו ליסוע שבוע למנוחה]. אמר לו הרב מפוניבז', כנראה שאתה לא לומד מספיק... אם היית "לומד יותר" לא יכול להיות שיחסר לך שמחה! והוא קיבל את הדברים כמות שהוא, והתאמץ והוסיף עוד לימוד, וב"ה חזרה לו השמחה, זה "האמת" של הדברים, כפשוטו "משמחי לב".

אבל יש עוד נקודה, שלא קשורה דוקא לתורה. כתוב ברמב"ם (בסוף הל' לולב) השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה, ובאהבת הקל' שצוה בהן, עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה זו, ראוי להפרע ממנו, שנא' תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב, הדברים נפלאים.

הרמב"ם לומד פשט בפסוק, [שואלים שזה לא פשטא דקרא], שכל הקללות זה תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה. זאת אומרת שאדם לומד תורה ומקיים מצוות, וחסר לו שמחה, על זה באים כל הקללות, מה הפשט בזה. הפשט הוא כך, את היסוד ראיתי בספרו של מרן הגאון רבי ניסים קרליץ זצוק"ל יש לו מאמר יפה מאד בענין הזה. מה הסיבה, מה מביא את האדם לשמחה, ומה חסר בשמחה.

כשאדם עושה דברים "מצות אנשים מלומדה", הוא עושה דברים מכח ה"הרגל", בלי מחשבה, בלי התחדשות! אז אין לו שמחה, אתמול, היום, מחה באיזשהו שלב, חסר לו שמחה! הדבר שמביא את האדם לידי שמחה, זה כשזה לא מלומדה, זה עם "התחדשות", "כל יום תוספת", אם זה חידוש בתורה, אם זה חידוש במצוות.

כל דבר שמוסיף בבניה של עצמו, יש לו דבר חדש, הוא מרגיש שהוא מתקדם, שהוא מחדש, זה מביא את האדם לשמחה, השמחה זה "התחדשות".

השמחה הכי גדולה שעושים, זה שמחת חתן וכלה, למה? כי זה "בנין" - התחדשות! נמצא שמחה תלוי' בהתחדשות. ולפי"ז נמצא שמה שכתוב ברמב"ם, זה פסוק מפורש, כתוב בנביא (ישעי' כ"ט י"ד) יען כי ניגש העם הזה, בפיו ובשפתיו כיבדוני, וליבו רחוק ממני, ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה. וע"ז ממשיך הפסוק לכן הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא, ואבדה חכמת חכמיו וגו', והגמ' אומרת שאבדה חכמת חכמיו זה "יותר מכל הקללות".

היינו שכל הקללות זה על זה שעושים "מצות אנשים מלומדה", מצות אנשים מלומדה, זה מביא את כל הקללות, וזה מה שאומר הרמב"ם, השמחה בעשיית המצוה ואהבת הקל, עבודה גדולה היא מאד, "וכל המונע עצמו משמחה זו, ראוי להיפרע ממנו". אם אנחנו רוצים קצת ללמוד על ראש הישיבה מרן רבי ברוך מרדכי זצ"ל, השמחה שהיתה אצלו לא באה סתם, אלא רק מפני

שהוא הי' חי כל ימיו ב"התחדשות".

הוא כבר היה ראש ישיבה, והוציא ספרים, עוד חיבור ועוד חיבור, ועוד הרבצת תורה, ועד הימים ה"אחרונים", כל הזמן כתב, כמעין המתגבר. אמרו לי שיש עוד בכתבים הרבה, יש על מנחת חינוך ועל האתון דאורייתא, ונפש החיים, כל הזמן היה בהתחדשות. ולא רק בלימוד לעצמו, אלא גם בהרבצת תורה, איך ללמוד ואיך ללמד, מזה היה המקור של השמחה. ומזה הוא זכה באמת, לא רק לאריכות "ימים", אלא שלא היתה אצלו "זקנה", הזקנה באה כשבן אדם מגיע למצב של מצות אנשים מלומדה, באיזשהו שלב פוסק אצלו כוח החידוש, כשפוסק כוח החידוש, אז מגיע הזקנה! אבל כשאדם חי כל הזמן עם התחדשות, רואים שאפשר להגיע לכאלו דרגות גדולות.

כל ימיו היה כך, מתחילתו ועד סופו, "כל ימיו בהתחדשות", וזוהי השמחה הכי גדולה שהייתה לו. ובזה היתה לו ההצלחה הכי גדולה, שהי' יכול לקחת כאלו שבכלל "לא היו שייכים לתורה", רחוקים מתורה! ולהעמיד אותם "לומדים". איך הוא היה עושה את זה, מכוח החידוש! היה מעמיד להם קושיה, תירוץ, ריתחא דאורייתא, ובזה הוא "החיה" אותם, הוא "בנה אותם" ומזה הוא הי' חי, זה היה "החיים שלו".

אדם צריך לדעת, שאדם נולד בשביל "לעלות ולעלות ולעלות", זה החיים של האדם! כמה שאדם יחיה "בהתחדשות" כמו שהזכירו קודם, בחורים לפעמים מרגישים, שחסר לו עריבות, וזוהי העצה, תעשה "התחדשות", תתבונן קצת, תוסיף, תחדש. כתוב שבתשעה באב אסור ללמוד, כי פיקודי ה' ישרים משמחי לב, וכ' הפמ"ג (סי' תקנד) וז"ל אבל קושיא ותירוץ שמחה היא לו כמאמר החכם מי שלא טעם טעם שמחת התרת הספקות לא טעם טעם שמחה מעולם, וה"ה איזו קושיא ג"כ שמחה לו ע"כ, וצ"ב למה קושיה זה שמחה? בשלמא תירוץ זה שמחה, יש לו תירוץ טוב, אבל מהי השמחה כשיש לו קושיה? אתה לא מבין, מה אתה שמח שאתה לא מבין, [וזה שאדם שמח בקושיה, שיש לו אחרי זה את מי לשאול, לא זה הכונה, כי גם כשיש לו קושיה ואין לו את מי לשאול הוא שמח], וממה אתה שמח?

אך זה פשוט, מדוע קודם לא היה קשה לך, ועכשיו כן קשה לך? כי מקודם לא הבנת כ"כ, אז מה קשה. ועכשיו הבנת יותר אז ממילא קשה, הה! עכשיו אני כבר מבין "שאני לא מבין", זה גם התחדשות, קושיה זה התחדשות, עכשיו הבנת שאתה לא מבין, קודם למדת והיה "פשוט" לך הדברים, עכשיו קשה לך הדברים.

אנחנו זוכרים אצל הראש ישיבה מרן הגאון רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל, היו אומרים לו איזה קושיה, לאו דוקא קושיה חדשה, גם קושיה של הרשב"א, ומיד היו מתחילים להגיד את התירוץ שרוצים לומר, הי' אומר רגע רגע.. תנו ליהנות מהקושיה! קודם נהנה מהקושיה.

וזה הי' הנפטר הגדול, כל חידוש, כל דבר היה הנאה, שמחה, הי' "חיי" כמו שאמרנו, זה מה שהוא לימד, וזה מה שהוא חניך, ובזה הוא גדל.

עוד דבר צריך לדעת, ידוע שהמסילת ישרים מביא, בכל דבר יש מה מביא לידי הדברים ומה המפסידים של הדברים. מה המפסיד של השמחה.

ידוע שהבריסקער רב שאל, כשאדם נולד, הוא נולד עם שמחה, רק כשגדל ישנם דברים שעל ידם מאבד את השמחה, או להיפך הוא נולד בלי שמחה, ואחרי זה לאט לאט הוא מתחיל להנות, הוא רואה את החיים.

ואמר כך, אם רואים שילד קטן יש לו שמחה, הוא מחייך הוא צוחק, סימן שאדם בעצם "נולד עם שמחה" רק פשוט אנשים "מאבדים" את השמחה. האיך מאבדים את השמחה - הקנאה, התאוה, הכבוד, כאן חסר לו, ולמה לשני יש... המידות של האדם זה לוקח לאדם את כל השמחת חיים שלו.

הגאון ר' ברוך מרדכי אזרחי, מי שראה, מי שהיה בקרבתו, המידות שלו הוא היה "חד בדרא", כל מקום שהוא דיבר, אם זה ישיבה שלו, או לא ישיבה שלו, האיך שהוא היה מדבר, בכזו הערצה, איך שהיה שמח בשמחתו של "כל אחד" היה במידות ממש "חד בדרא".

לכן אין פלא שמפסידי השמחה לא היה אצלו, לא היה קנאה ולא שנאה ולא תחרות, אלא הי' שמח "שלשני טוב", אדרבה זה היה כל מה שהיה משקיע, שיהיה "לאחרים טוב", לעצמו לא דאג, הוא היה רחוק מהדברים האלה.

כשאנחנו נתבונן קצת, אם אדם יחיה יותר את השני, פחות עם הקנאה, עם השנאה, עם המידות, הגאון, אז השמחה אצלו תהיה בשלמות.

אם רואים שאדם הגיע לכאלה דברים, צריך לדעת שכל אחד יכול להגיע לזה, רק שזה צריך באמת להיות "בשמחת התורה", להיות מחדש ומחדש כל הזמן, ולהיות "זך ונקי" במידות.

עדיין עומד לנגד עיני המעמד בביתו של הראש ישיבה, זה היה לפני כחצי שנה כאשר אחד מבוגרי הישיבה עשה איזה תוכנית לילדים, בני שלש עשרה, חיידה, ישיבות קטנות, שילמדו בין הזמנים גמרות מסדר מועד, דברים שלא לומדים בישיבות, ואח"כ היו מחלקים להם מעטפות. הוא ביקש ממני שאני יבוא, בסביבות שבועות, הוא אמר לי אנחנו עושים את הענין של החלוקה אצל הרה"י הגאון ר' ברוך מרדכי אזרחי זצ"ל אצלו בבית במודיעין עילית, וביקש ממני שאני יבוא.

הגעתי לשם, וראינו ממש מה זה גדלות! הוא נכנס, הוא ניסה בכל כוחו לקום, ואמר אני לא יכול, הוא היה חלש מאד, ולא הי' יכול לקום, הי' עם חמצץ, לפני חצי שנה היה כבר חלש מאד.. והתיישב. ופתאום באיזה "מאור פנים", הוא נתן לילדים כזה שמוע"ס על תורה, על אהבת תורה.

ולא גמר בזה, אלא כל ילד עבר לפניו, ונתן לו מעטפה, ואמר לו תדע לך "אתה יכול להיות גדול בישראל" תדע לך אתה יכול להיות ת"ח, כאו"א באיזה יחס, באיזה שמחה הוא עשה את זה, אמרתי לו הרה"י זכינו לעשות שימוש, לראות איזה אהבת תורה, לא רק לעצמו, אלא האיך להאחיב על ילדים שהוא לא מכיר והוא לא יודע איך להאחיב עליהם את התורה, אני בטוח שהדבר הזה ישאר להם כל החיים זה היה המהות שלו וזה מה שהוא היה.

צריכים אגרא דבי הספיידא דלויי, צריכים לקחת את הדברים, כמו שהרה"י הזכיר קודם, שלא יאבד אחת מלילותיו, להיות שקוע בתורה דבוק בתורה.

שמעתי אתמול מאחד מגדולי התלמידים של הגרב"מ זצ"ל הוא שאל אותו את השאלה הזאת, מה הענין שהוא לא ישן על מיטה

עשרות שנים הוא [היה יושב על הכסא עד שהיה נרדם] שאל אותו אותו תלמיד הרי זה לא דבר שמקובל, מה הסיבה לזה? ענה לו הראש ישיבה הגדרה היא נפלאה ביותר הוא אומר מה זה ללכת לישון, ללכת לסגור את השכל תגיד לי זה לענין מילא אני לומד עד שזה נסגר אבל ללכת לסגור את השכל, הוא הרגיש ללכת לישון שאדם הולך לסגור את השכל, כשאדם חי יש לו שכל, אתה יכול לחדש בחיים לחדש בתורה ואתה הולך לישון זה לסגור את השכל זה לא דבר המתקבל. ההגדרה על אחד שבאמת חי עם השכל כל הזמן החיים שלו זה השכל, אז אצלו היתה הרגשה שללכת לישון זה פשוט ללכת לסגור את השכל זה היה המהות שלו.

הקב"ה יעזור באמת שנזכה ללמוד מדרכיו בתורה במידות "במוסר" היה דבוק מאד במוסר. היה עוד איזה דבר מיוחד מאד, שראינו אצלו הוא היה פה הרבה בב"ב אצל גדולי הדור, הם לא היו מאותו ביהמ"ד שהוא גדל, זה היה סגנון אחר אנשים אחרים.. עם כל זאת ההתבטלות שלו בפניהם היתה כאילו הוא בכלל לא קיים איזה הערצה לגדולי הדור בכל כינוס שהיה זה "באמת" היה אצלו זה היה מכוח הדביקות שלו בתורה ובמוסר, הוא העריך כל אחד בהערצה נפלאה, כי הם גדולי הדור זה היה הדמויות שלו, ככה הוא חי וכך לימד והנחיל לדורות. נזכה ללמוד מדרכיו לעמול בתורה לעסוק בתורה וזכות התורה תגן עלינו.

~~~

הגאון הגדול רבי דוד לוי שליט"א מראשי ישיבת פונביז במספד בשיעורו היומי ביום הפטירה

היה שקוע בלימוד ורגע אחרי שדיברו איתו - כבר לא יכלו לדבר איתו, היו צריכים ממש לעורר אותו ולדפוק לו. אך היה כולו הטבה לשני, אחד היה זקוק לשידוך לביתו, ור' ברוך מרדכי זצוק"ל ברכו ואמר לו שיבוא לבשר לו כשתתארס, והנ"ל הגיע, ושאלו אותו הגבאים אם הוא מוזמן, ואמר כן, כן כי כך אמר לו ר' ברוך מרדכי שיבוא לבשר לו, אך הם לא ראו אותו רשום בפתק, לבסוף הכניסו אותו והוא לא ידע מה לעשות בפנים כי ר' ברוך מרדכי לא שם לב אליו כי היה כל כולו שקוע בלימוד, ואמרו לו לדפוק שישים לב וכך עשה, ור' ברוך מרדכי קיבלו בכזה חביבות ונעימות, ואח"כ הוא כ"כ התבלבל ויצא מהחדר, ורצה גם לבקש על הבת השניה, אך שכח מרוב בלבול, אח"כ רצה להיכנס שוב, ונכנס, אך כשראה אותו ככה שקוע בלימוד לא העז להפריע לו שוב. מאידך היה נוסע לכל מקום לעורר, ברוסיה ובכל מקום, והיה מומחה לרדת לעם, וכל הסיפור שהיה מספר על ר' יצחק אלחנן שמאלה, איך שהיטיב להחדיר לציבור את היראת שמים, זה נקרא אברהם אהבי, וצריך לדעת שבישיבה צריכים הבחורים ג"כ לעזור אחד לשני, וכל אחד יכול קצת להיות כעין ר' ברוך מרדכי קטן, לעזור לשני ונלמד מדרכיו. ונקדיש את הלימוד בשיעור לע"נ.

~~~

הגאון הגדול רבי איתמר גרבוז שליט"א ר"י ארחות תורה בעצרת בישיבה"ק ארחות תורה

אנחנו עומדים ככלות ימי השבעה לסילוקו של גברא רבא, אדם שהיה גדול מאד בהרבצת התורה, בעמלה של תורה, גדול מאד בשקידתה, היה דמות וסמל ודוגמא של 'דרופתקי דאורייתא', אדם גדול מאד בהעמדת תלמידים, וזכה להעמיד בני תורה אמיתיים, נראה מה שיש לנו ללמוד מדרכיו הגדולים המופלאים.

בפס' כ' (בראשית יד יד) 'וישמע אברם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו ילידי ביתו שמנה עשר ושל ש מאות וירדף עד דן', ובגמ' נדרים לב. איתא 'וירק את חניכיו ילידי ביתו, רב אמר שהוריקן בתורה', ורבינו הנצי"ב בהעמק דבר כתב 'והוא פלא מה זה שעה לדברי תורה, אבל הענין הוא כמש"כ לעיל דזכות התורה היא חרב של ישראל, ובזה הזכות הגין ה' ולחם בשביל אברם, על כן כל שהמלחמה כבדה יש להעמיק יותר בהלכה ולשנן את החרב, וכך עשה אברם הוריק את חניכיו בהלכה עמוקה עד שהיה קשה להם להבין והוריקו פניהם'.

ובהרחב דבר שם הוסיף דזהו מה דאיתא בגמ' (מגילה דף ג'), מיד וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק, וא"ר יוחנן מלמד שלן בעומקה של הלכה, וכבר עמדו התוס' דכל העסק עם המלאך היה ביריחו וזה המקרא כתיב במלחמת העי, אבל הענין דאחר ששמע יהושע מדברי המלאך שעסק תורה הוא שייך למלחמה, על כן מיד בשעה שהגיע למלחמת עי שהבין כי הדין מתוח עדיין וכו', על כן העמיק יותר במלחמתה של תורה, [ויעו' בנצי"ב בתחלת הפרשה שכ' 'תורה נקראת חרב וכמו דכתיב חגור חרבך על ירך וגו', ואי' בשבת דס"ג א' ההוא בדברי תורה כתיב, למדנו שתורה בא להיות כלי מלחמה לנושאיו נגד כל הצרות כמו חרב וכו', שעל כן נקראת התורה משמרת דכתיב וישמור משמרת, משום שהתורה משמרת מכל רע' והוסיף הנצי"ב על אברהם אבינו שהצילו הקדוש ברוך הוא במלחמה, היינו בכח החרב של תורה להכות כל קמיו בדרך נפלא'.

ובהקדמת ספר אבן האזל האריך רבי איסר זלמן זצ"ל וכתב על הך מעשה דיהושע, דאף שהיה אפשר לומר דכשישראל עוסקים במלחמת מצוה הרי אפשר להורות היתר שפטורים מתלמוד תורה, וצריכים לנוח כדי שיהיה להם כח ללחום, מ"מ הוכיחם המלאך על ביטול תורה, 'בשביל שלימוד התורה אינו רק חיוב שאפשר ליפטר מזה מדין עוסק במצוה, אלא הוא עצה וגבורה למלחמה, תורה מגני ומצלי', ולכן מיד וילן יהושע בעומקה של הלכה, העמיק והתעמק בהבנת ההלכה, יעו"ש בכ"ד.

ומבואר בזה דזכות התורה היא חרבם של ישראל, ולכן כשמתרגשת מלחמה יש להתחזק בעסק התורה, וככל שמוסיפים ומעמיקים יותר בעסק התורה ובעמל הסוגיות, זהו זכות לנצח במלחמה, כי התורה ה' היא חרב של כלל ישראל, ב"ה בני הישיבה ה' היקרים שיחי' כולם עמלים בתורה, אבל זה מוטל עלינו ללמוד מהנפטר הגדול להיות שקועים בתורה, שהראש יהיה בעומקה של הלכה.

והנצי"ב כ' בתחלת הפרשה על אברהם אבינו 'שהוא הראשון שהחל להיות עמל בשקידת התורה כמו שמבואר להלן בפסוק וישמור משמרת, וכדאי' בע"ח' דשני אלפים תורה החל משעה שאברהם אבינו היה בן נ"ב, ואיתא ברבא שהיה בכל לילה יושב והוגה ומעיין עד שהיו כליותיו נובעות תורה'.

דבר זה עלינו לדעת כי אורייתא וישראל וקב"ה חד הוא, והיסוד של כלל ישראל זה ע"י עמל התורה ה'ק, וכמו שמצינו באברהם אבינו, שהיה עמל בתורה, וכשאחז"ל 'בכל לילה יושב והוגה ומעיין עד שהיו כליותיו נובעות תורה', וזה היה לנו דמות ודוגמא אצל

הנפטר הגדול שהיה עוסק בתורה בעמל ויגיעה ושקידה עצומה, כשהוא דיבר פעם אחרונה בישיבה, ביארציט של רבינו מרן ראש הישיבה זצוק"ל, הוא אמר לבחורים יש דבר אחד שצריכים לעשות, 'שטייגען' - להיות שקועים בתורה, עוד ללמוד, עוד ללמוד, להיות שקוע בעמלה של תורה, בעיונה של תורה, להיות דרופטקי דאורייתא, זה היה הדמות של הנפטר הגדול זצ"ל, וזה הוא לימד, וזה מה שעלינו ללמוד ולהתחזק מדמותו הגדולה.

והנה דרשו חז"ל בגמ' ביומא דף כ"ח עה"כ ואברהם זקן בא בימים אמר ר' חמא ברבי חנינא מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם וכו', אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה היה, שנאמר ואברהם זקן בא בימים, יצחק אבינו זקן ויושב בישיבה היה, שנאמר ויהי כי זקן יצחק, יעקב אבינו זקן ויושב בישיבה היה, שנאמר ועיני ישראל כבדו מזוקן וכו', ולא נתבאר מהיכן למדו דבר זה שלא פרשה ישיבה מאבותינו, דאמנם כתיב בכל הני קראי שהיה אצל האבות ענין זקנה אבל היכן מבואר שענין זקנה הוא ישיבה.

וביאר בזה בהקדמת ס' שערי יושר דהנה בגמ' בב"מ (פז.) איתא עד אברהם לא היה זקנה וכו', אתא אברהם בעי רחמי והוה זקנה, שנאמר ואברהם זקן בא בימים, והביאור הוא שעיקר התועלת להכיר מעלת הזקנה הוא למתלמד, שע"ז יכיר המתלמד את מעלת הזקנה של המלמד שראוי לפניו להעמיק עיונו בדברי מלמדו, וע"י שמשתוקק האדם להתלמד מרבו יכול לזכות להתלמד כראוי, והיינו שהמהות של ישיבה זה לא רק מקום תורה שמתקבצים בו ללמוד תורה, אלא ישיבה זה מקום ש"מקבלים" בו תורה, וזה ע"י שידועים את היסוד הזה שיש זקן ויש תלמיד, ולא שכולם שוים, וכשיודעים שיש רב ויש תלמיד זה נקרא 'מקבל', וזה היסוד להצלחה, ומי שיותר 'מקבל' הוא יותר מתעלה.

ב"ה כאן כולם בחורים בני עליה שיכולים לגדול ולהתעלות הרבה, אבל כדאי מאוד לזכור את היסוד הזה שמי שהוא מקבל הוא יכול לגדול הרבה, ובדאי שהעיקר צריך ללמוד בהתמדה, לעשות 'שטייגען' - להיות שקוע בתורה ומונח בלימוד. - שהראש יהיה בלימוד, וכשיש קושיא הראש יהיה מוטרד מהקושיא, ללכת לישון עם קושיא ולקום בבוקר עם תירוץ, שההתעניינות תהיה בדברי תורה, עוד חידוש, עוד סברא, עוד קושיא של הגרעק"א, - סברא של ר' חיים, וכך גדלים ומתעלים בס"ד.

יהי רצון שנזכה כולנו להתחזק בתורה, ויהא בזה נחת רוח ועילוי לנשמתו של הנפטר הגדול, שהיה דמות של עמל ושקידה ויגיעה ושקיעות בתורה ודרופטקי דאורייתא, ובס"ד מעתה לא ישמע עוד שוד ושבר בגבולינו, ונזכה לגאולה השלימה בב"א, ומלאה הארץ דעה את השם כמים לים מכסים.

~~~~~

הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א ר"י עטרת שלמה במסע אשכנזיה דרבי בהיכל ישיבתו עטרת ישראל

תורה תורה חגרי שק, מי יוכל להקיף את כל פרשת גדולתו של ראש הישיבה זכר צדיק וקדוש לברכה לחיי העולם הבא, אבל כשרבי עקיבא איגר הספיד את הגר"א הוא אמר, איך אפשר להספיד את הגאון, אבל היות וכתוב בגמרא 'אחים בהספידא דהתם קאימנא', ממילא זה בפניו, ומקצת שבחו אפשר להגיד בפניו, אם כן נדבר רק כפי יכולתנו עכשיו על נקודה אחת, על כח התורה, שזה עיקר העיקרים. אנחנו לפני מיטתנו של שר התורה, שעשרות עשרות שנים כולו עמל ויגע בתורה, וגילה סודות התורה, סודות השמועה, ויסודות הסוגיות, ומלבד שהוא עצמו למד, עוד לימד והרביץ תורה לאלפים בכל שנתיו.

כתוב בחז"ל 'כשם שיש להקב"ה חדרי חדרים בתורתו כך יש לכל חכם חדרי חדרים בתורתו', ה'חדרים' שבאים מפלפולא של תורה, מלחדש סברות, מלרדת לעומקה של הלכה, עם נפקא מינות לדינא בסברות והבנות בבירור השיטות, זה 'חדרי חדרים', על ידי עמל התורה הוא יוצר 'חדרי חדרים', **ולראש ישיבה זכרוננו לברכה יש 'חדרי חדרים בתורתו'. כל ימיו עמל בתורה תכלית העמל, עמקות עמוק עמוק, לגלות סברות, לגלות יסודות ליישב, להקשות, לתרץ, זה כח התורה, שתי זרועותיו כשתי ספרי תורה.** למה באמת צריך את עמל התורה, יתכן לבאר לפי מאמר חז"ל שהאור שנברא בששת ימי בראשית היה אור שהאדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו, וכיון שהקב"ה ראה שיהיה רשעים שאינם ראויים להשתמש באור הזה, לכן האור הזה נגנז בתורה, ואם הוא גנוז אז הוא חבוי, אבל עם עמל התורה ניתן רשות לגשת לאור התורה הזה, וע"י העמל יותר ויותר עמוק ועמוק מגיעים לגלות את אור התורה, וכאן על ידי הראש ישיבה זכרוננו לברכה התגלה אור התורה עוד ועוד, ע"י שפתח את גנוזות התורה עוד ועוד, וגילה אור התורה כאן בעולמנו.

בתלמוד תורה יש ענין של מלחמה, הגמרא בקידושין דורשת את הכתוב בתהלים

'כחיצים ביד גיבור כן בני הנעורים' והכתוב 'כי ידברו את אויבים בשער' שאפילו האב ובנו הרב ותלמידו נעשים אויבים זה לזה, והמלחמה היא בחיצים, ומבואר שם עוד דפירוש הכתוב 'אשרי הגבר אשר מלא אשפתו מהם', שאשפה זה הכלי שאוספים בו את החיצים. בגמרא בשבת כתוב על הכתוב 'חגור חרבך על ירך גבור', שמדובר על מלחמתה של תורה. **מבואר שבתלמוד תורה יש מהלך של מלחמה ואויבים, ויש כלי מלחמה של חיצים וחרב. על מה המלחמה, לא על קרקע ולא על ממון, המלחמה היא על אמיתה של תורה, לאסוקי שמעתתא לאמיתה, ומלחמה זה היא יותר מלחמה ממלחמות דעלמא, כי לא נלחמים לא על קרקע ולא על ממון, אלא נלחמים על נצח, לימוד התורה צריך להיות באופן של מלחמה וכך מתחווים דברי התורה, אופן המלחמה הוא שזה מביא ראיות כך, וזה מביא ראיות כך, זה אומר סברא, וזה משיב לו בסברא הפוכה, זהו הדרך והאופן שדברי תורה מתלבנים ומתחווים.**

שמענו מהפסוקים שיש במלחמתה של תורה כלי מלחמה של חיצים וחרב, יש לבאר המשל בזה, על פי דברי זקני הרב זצ"ל על הפסוק בפרשת ויחי שיעקב אמר שלקח את שכם מיד האמורי 'בחרבי ובקשתי', ובתרגום מפרש 'בצלותי ובעותי', ומפרש זקני הרב זצ"ל דיש בתפלה שני אופנים, יש תפלה קבועה שתקנו אנשי כנה"ג, וכוחה הוא מצד עצמה, ויש תפלות שאדם מוסיף מעצמו, והם כוחם תלוי בכונתו וצדקתו של האדם, וכפי כונתו וצדקתו כן הם ראויים ומתקבלים. וזה המשל של חרב וקשת, שהקשת כוחה בא מהאדם היורה, וכפי הכח שהוא מכניס ביריית החץ, כן הוא כח החץ, אבל חרב אין כוחה תלוי באדם כלל, וכוחה הוא מצד עצמה. ועל דרך זה יש לבאר גם בזה, דיש בדברי תורה דברים שהם הלכות פסוקות וברורות, והם בגדר חרב, ויש דברים התלויים בפלפול וראיות, וזהו המשל לחרב וחץ, דההלכות הפסוקות, הם החרב, והראיות והפלפולים והסברות הם החיצים, כי הם תלויים בכוחו של הלומד, וכפי כוחו הוא מביא ראיות ושקלא וטריא.

בגמ' ביבמות כתוב כך קבלתי מבית דינו של שמואל הרמתי עמוני ולא עמונית, ומי שאינו מקבל הלכה זו ידקר בחרב, לפי דברינו יש לבאר כי הם דנו בדין עמוני ולא עמונית, בראיות ובסברות כמבואר שם בסוגיא, ועל זה אמר להם יתר הישמעאלי שהלכה זו אינה תלויה במשא ומתן שלהם, אלא קבלה היא בידו, ולכן נקט חרב, כי חרב הוא המשל להלכה פסוקה וקבועה. חרב זה של תורה מבואר בגמרא בשבת שהוא תכשיט, כמו שכתוב 'חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך' **מלחמתה של תורה, גבורה של תורה, הוא תפארת ועטרת לתלמיד חכם, הוא תכשיט לו. הראש ישיבה היה גבור במלחמתה של תורה, כל תלמודו היה באופן של גבורה, בעוז, בשמחה, זהו תפארתו, זהו כבודו, זהו הודו והדרו, הוא היה גבור חגור בחרב ובאשפה מלאה חיצים, להלחם בראיות בסברות עצמות בפלפול לאסוקי שמעתתא.**

הרמב"ן כותב בהקדמה לפירושו על התורה שהוא שם למאור פניו את נרות המנורה הטהורה פירושו של רש"י, בדבריו אהגה ובאהבתה אשגה, ועמהם יהיה לנו משא ומתן חקירה ודרישה. **מי היה המנורה הטהורה שהראש ישיבה שם לנגד עיניו, הוא שם לנגד עיניו את זקני הרב זצ"ל בתלמודו ובהנהגתו, זה היה מעיין שממנו הוא שתה ולאורו הוא הלך ושמו לנגד עיניו תמיד, בחודשים האחרונים הוא סיפר לי אבלח"ט עובדה מנוראות יראתו של זקני הרב זצ"ל ואחר שסיים את סיפור המעשה, הפטיר ואמר 'ועל עובדא זו וכיוצא בה אנו חיים' עוד יש להאריך אבל זה מה שיש בכוחנו בשעה זו. שיהיה מליץ יושר על כל עמלי התורה, ועל כל כלל ישראל שניוושע בתשוועת עולמים, ובלע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים.**

~~~~~

הגאון הגדול רבי יחיאל קלרמן שליט"א ר"י ארחות תורה בדברי מספד בפתח שיעורו ביום הפטירה

אבד חסיד מן הארץ, עוד אדם גדול הלך לעולמו, ידברו הרבה מסתמא אבל מה שנוגע בשבילנו זה ההתמדה שלו, זה היה התמדה נוראה, היו שנים שהוא לא הלך לישון בלילה על מיטה בכלל ישב ולמד כל הלילה, יכולים להעיד עדים נאמנים שישב ולמד כל הלילה בלי ללכת לישון בכלל, והדברים ידועים שההתמדה שלו היתה בלי גבול.

איך מגיעים לכזו התמדה לא היה מישהו שעמד לו על הראש, אלא זה הגיע מאהבת תורה הוא אהב תורה אז לא היה לו כבר ניסיון, ואיך מגיעים לאהבת תורה כזו אולי אפשר לקבל את זה מההורים, אבל בכל זאת אם לא לומדים לא מגיעים לכזו אהבת תורה, אם לא לומדים בהתמדה לא מגיעים לזה, אם לומדים בהתמדה מנצלים את הזמן ולא מתעסקים בשטויות אז יש סיכוי, כשלומדים הרבה אז הקב"ה עוזר ומקבלים ס"ד מיוחדת, כמו שכתוב בביאור הגר"א על משלי שכ"א שלומד רוח קדושה נמשכת עליו וגורר לעוד תורה, וכן הפוך אומר הגאון מי שמדבר מה שלא צריך אז רוח טומאה אופפת על הפה שלו וזה גורר לדבר עוד דברים בטלים או אסורים וכו', זה דברים אמיתיים הכתובים בחז"ל ואין מקום להסתפק בזה אם לומדים תורה אז זה גורר עוד מילה של תורה ואם ח"ו מדברים דברים בטלים אז הדברים בטלים גוררים עוד דברים בטלים ויש כאלה שיכולים להעיד על זה, ככל שמדברים דברים בטלים מדברים יותר מי שמדבר קצת מדבר הרבה מי שנמנע מלדבר גם קצת לא מדבר בכלל.

ובודאי אם רוצים להגיע לאהבת תורה צריך שיהיה מצב שעוסקים רק בתורה, מקבלים תורה רק ע"י שמתמידים בלימוד התורה, וכמו שכתוב באבות מצוה גוררת מצוה ובתורה זה יותר דכל ד"ת גורר ד"ת זה הכלל, אבל כ"ז בתנאי שרוצים ללמוד ולא לומדים בגלל מלומדה, מדברים על אנשים שהם בעלי רמה שכלית שלומדים בגלל שיודעים שזה תורת ה' יודעים מה זה תורה ורוצים לעשות את היעוד זה גורר עוד תורה ועוד תורה, ככה מגיעים למצב של התמדה כזו של אהבת תורה כזו, שזה כבר לא חכמה זה שיגעון שכבר כ"כ אהבים תורה שמרגישים הפסד וטפשות אם מחסירים איזה דבר תורה, דבר שאוהבים אותו עושים כמה שיותר, יש לנו פה מה ללמוד וכדאי להתבונן לשים אל ליבנו שההתמדה זה מעל הכל, ואפשר להגיע לזה ע"י קצת עבודה פשוט במקום לבטל זמן לשבת ללמוד, אפשר להגיע לזה ע"י שעושים איזה קביעות ללמוד איזה דבר שיכניס יותר ללמוד בהתמדה, ויש שגם הלימוד הרגיל יכול להביא להתמדה אבל רק דרך התמדה אפשר להגיע לאהבת תורה כמו שצריך, וכשיש אהבת תורה אז לומדים עוד יותר ועוד יותר ומגיעים למעלות גבוהות, זה ודאי צריך ללמוד מהנפטר הגדול הזה שבאמת כדאי, כדאי להתמיד כמה שיותר ולזכות באהבת תורה ואהבת תורה תביא לעוד התמדה ובזה נהיה המאושרים עלי האדמות שמנצלים כל רגע להצלחה בחיי הנצח בעז"ה.

~~~~~

הגאון הגדול רבי יהודה אריה דינר שליט"א רב מרכז ב"ב במספד בשעת חימום בקו ברכת מרדכי:

אנחנו מאד מאד הצטערנו בשמיעת פטירת מרן ראש הישיבה הגאון הגדול ר' ברוך מרדכי אזרחי זצוק"ל ראש ישיבת עטרת ישראל, **כזה אבידה לכלל ישראל**, הוא היה דוגמא של ראש ישיבה, **דוגמא של ראש ישיבה שכל מקום שאפשר לשאול אותו**, הוא היה בעינינו, בכל מקום שביקשו שיעורו הוא אמר, אם זה היה לא רק בנשים נזיקין, אם זה היה בזרעים אם זה היה במועד, אם זה בקדשים אם זה בטהרות, בכל מקום.

ואיזה שיעור, כשלמדנו בגייסטהד באנגליה וכבר שמענו שהראש ישיבה ר' ברוך מרדכי עומד להגיע, איזה שמחה וששון היה ליהודים.

וידענו שיש שיעור, אז היה שיעור בישיבה באותו מסכת שאנחנו לומדים ושיעור בכלל שהם לומדים, ובכל מקום השיעור היה לעבדיך, לא סתם שיעור האב גיזאגט, לעבדקי"ט, השיעור היה חי, וכולם שאלו ופלפלו ודברו והשמחת התורה שקיבלנו, האהבת התורה, הגישמאק של תורה שראש ישיבה הכניס בנו, לראות כל סוגיא, הקושיה זה קושיה, ועוד קושיה, ואחר כך יסוד גדול ומיישב עם כזה גישמאק עם כזה מתיקות, שזה נשאר והשריש בבחורי ישיבה ובנו בכל החיים.

לא רק זה, ראו איך הוא היה מקרב כל אחד, סיפר לי חבר שלמד באיזה ישיבה בירושלים, הוא שאל פעם את הראש ישיבה רבי ברוך מרדכי אם הוא יכל לאכול אצלו סעודות שבת, בשמחה, הוא היה שם הוא הרגיש כל כך טוב, הראש ישיבה לא הכיר אותו וקירב אותו, ואמר ווארט טוב, שאל מה לומד בגישמאק, כל אחד ואחד בין גדול וקטן, **והוא היה כל הזמן עובד ועובד, עולה ועולה**. אחד שאל פעם את הראש ישיבה רבי ברוך מרדכי, שהגמ' אומרת שאחד מגיע לעשרים תיפת, ואומרים שליל יום הולדת של

עשרים שילמוד כל הלילה, מה הראש ישיבה אומר על זה, ענה הראש ישיבה: רוצים לדעת מה זה שטייגען?, כל יום להמשיך עקבי עקבי כך עושים שטייגען, כל יום עקבי את הסדר א', את הסדר ב', וסדר ג', ואני מוסיף בתפילה, לא סתם לקרוא פה, חוטפים קוגל פה חוטפים לאקשן שם, לא ככה, לא ככה עושים.

עקבי כסדר במהלך וככה בן ישיבה בן תורה עולה ועולה, וככה הוא עלה עד הסוף, כל הזמן עוד שיעור, עוד גישמאק, עוד ווארט עוד שמחת התורה, עוד חסד.

זה היה הדוגמא של קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד הוא, איך התורה בונה בן אדם, התורה נעשית לחלק בן אדם, ובן נעשה לבן אדם אחר לגמרי על ידי התורה.

וה' יעזור שאנחנו נמשיך בדרכיו, במשהו של דרכיו, במשהו של דרכיו להמשיך ללמוד בהתמדה גדולה, לנצל כל יום, כמו שתמיד הוא אמר לנצל כל יום, חבל על כל יום שעובר, וה' יעזור שאנחנו נתחזק לזכותו וזה אדרבא, אם רוצים להכיר לו טוב על כל מה שקיבלנו ממנו, להתחזק בטיפה של רוחניות זה שווה מליונים, בעזר' ה' יתברך אנחנו נמשיך בדרכו, הראש ימשיך למעלה עם שמחת התורה בגן עדן, עם כל רבותיו ואבותיו.

ובעז' נזכה בקרוב לקבל פני משיחנו ונראה עוד פעם את הראש ישיבה חזרה איתנו, ויתקיים הפסוק בלע המוות לנצח ומחה ה' דמעה על כל הפנים ונאמר אמן.

~ ~ ~

המשגיח הגה"צ רבי חזקיהו מישקובסקי שליט"א בהספד מיוחד בישיבת ארחות תורה "רצף הדורות"

יש תואר יקר ונכבד הנקרא 'זקן ראשי הישיבות', במה זה מתבטא ומה המשמעות של זה?...

שמעתי שישבו פעם שלושה מגדולי הדור של אמריקה, והג"ר יצחק הוטנר - בעל ה'פחד יצחק' היה ביניהם, והוא שאל אותם שאלה מעניינת: מי מתאבל יותר על מי, האם אבא ששיכל בן צעיר, או בן שהתייתם מאבא מבוגר?... וודאי שאבא ששיכל בן. הוא הרבה יותר מתאבל והרבה יותר מצטער... ואם כן, מדוע האבא נוהג מנהגי אבילות על בנו רק שלשים יום, ולעומתו, הבן על האבא רק במשך י"ב חודש?...

כל אחד אמר את סברתו. הגר"י הוטנר אמר, אבילות של בן על אבא זה לא רק אבילות שאיבדתי אבא. אלא איבדתי דבר עמוק יותר... איבדתי את רצף הדורות.

אחד התפקידים של האבא ב"והגדת לבנך", זה להעביר הלאה את מה שהוא ראה וקבל מהדור הקודם אל הדור הבא. וכשהאבא נפטר, הבן איבד את רצף הדורות מדורות קודמים, וזה אבילות יותר גדולה ולכן בן מתאבל על אביו במשך י"ב חודש.

פעם אמר לי מרן ראש הישיבה זיע"א, למה בדור האחרון רואים שהרבה מגדולי ישראל זכו לזיקנה מופלגת שלא הייתה מצויה בדורות הקודמים... הרבה גדולים הגיעו לסביבות מאה... (הרה"י עצמו, הרב אלישיב, רבי חיים פנחס שיינברג, רבי מיכל יהודה, הרב שך - ועוד...) אמר הרה"י, היות והשוואה קטעה דוח, השאירו את הגדולים של הדור הקודם שהם יעבירו הלאה את המסורה של אותו דור שהפסידו...

אחת המעלות - כשאנחנו באים לדבר היום על מורי ורבי מרן רה"י רבי ברוך מרדכי אזרחי זצ"ל, שהיה זקן ראשי הישיבות - הייתה, שהוא ידע להעביר בשפת הפה את הלב של הדורות הקודמים...! זה כישרון מיוחד. הוא לא רק העביר את הדברים של הדורות הקודמים, אלא גם את הלב של הדורות הקודמים... ועם זה הוא היה מחנך דורות הבאים, וכשהוא נפטר - - - אמרו "וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא" (שמות א, ו).... זה לא פטירה של איש יחידי, כל הדור ההוא נעלם, החל מהסבא מסלבודקה, אח"כ חברון של פעם, המשגיח הג"ר מאיר חדש... וכעת אבד אף הוא... הוא היה אמן להחיות דברים... כששמעת שיעור שלו זה לא איזו 'דרשה יפה', חיית את זה... הוא החייה את זה בצבעים... והדור ההוא כבר נעלם לנו.

הוא חיבר דורות מ-הסבא מסלבודקה, עד בחורים שלומדים בישיבות תיכוניות... זה דבר נדיר.

כשנפטר הגה"צ רבי אליהו לאפיאן זצ"ל, אמר הדוד רבי אליהו מישקובסקי זצ"ל, שכתוב בגמרא (מועד קטן כה, ב), שבזמן פטירת רבה ורב יוסף נשברו הגשרים של פרת. וכשנפטר אב"י ורבא נשברו גשרי דגלת והסביר את העניין בזה, שאדם גדול זה גשר שמחבר בין הדורות, וכשהוא נפטר אז כל הגשרים נשברים... כפשוטו.

מרן רה"י זיע"א היה אומר, מה שכתוב (שם כח, א) "מיתתן של צדיקים מכפרת" היינו דווקא כשבן אדם חי את המיתת צדיקים, ומתאבל על סילוקן של צדיקים, גדולה סילוקן של צדיקים כשריפת בית אלוקינו... הוא מתאבל על זה והוא חי את זה, אז זה גם מכפר.

הביטול לגדולי הדור, ובואו קצת נתחיל להבין:

אצל רבי ברוך מרדכי היה דבר מאד מעניין, הוא בעצמו חיבר קצוות לא רק של דורות, אלא גם בעצמו! מצד אחד - סיפר אחד מגדולי ראשי הישיבות, שהוא בא פעם אל מרן שה"ת רבי חיים קניבסקי זצ"ל, ובדיוק באותו הזמן הגיע הרה"י רבי ברוך מרדכי, והוא ראה שרבי חיים מכבד את רבי ברוך מרדכי בצורה נפלאה, הרבה הרבה יותר מהרגיל... אז אותו ראש ישיבה שאל אח"כ את רבי חיים מה הוא ראה לדבר זה?... למה הוא מכבד את רבי ברוך מרדכי הרבה יותר

מאחרים?... אמר רבי חיים, שאצל רבי ברוך מרדכי יש דבר מיוחד... הוא עצמו אדם עוצמתי, חזק מאד. היה לו 'פרנס', והוא עצמו היה 'מנהיג'. אך לגבי גדולי הדור הגדולים ממנו ביטל את עצמו לגמרי כאילו הוא לא מאן דאמר... כלא היה! ועל זה רבי חיים התפעל מאד, וכיבדו ביותר.

סיפר לי הרה"י של אור אלחנן, הג"ר צבי וינפלד שליט"א, שבשנים האחרונות הם היו אצלו הרבה, וכל פעם שהיו עניינים של ציבור, לא מבעי בחיי חיותו של הרה"י רבי אהרן לייב - שהיה הרבה יותר מבוגר ממנו, אבל גם בשנים האחרונות בחיי הרה"י רבי גרשון, מה שהם אמרו, היה אצלו בבחינת קודש קודשים!!!

המעמד הנשגב שכולם זוכרים היה פעם בכנס בחירות שמרן רה"י זיע"א נוכח שם, ואמרו לרבי ברוך מרדכי לדבר, הוא דיבר שתי דקות... הוא עצם את עיניו וצעק בקול שלו: ברוך אתה ה'... כולם לא הבינו מה קורה... אלוקינו מלך העולם... שחלק מחכמתו ליראיו!!! - על מרן רה"י זיע"א - והאמן הדהד מפי הקהל בקול רם. אם הרה"י פה - הוא גדול הדור ואנחנו צועדים אחריו! זו הייתה הדרשה הכי יפה שהייתה...

פעם התבטא הרה"י רבי יחזקאל סרנא (באידיש) אורזים את השכל במזוודה ונוסעים לחזון אי"ש...! השכל שלי לא קיים פה, רק מה שהחזו"א אומר. זה היה רבי ברוך מרדכי מצד אחד.

אום אני חומה - - -

ומצד שני - לא פחות מעניין... הוא עצמו היה גדול גדול, אבל איך הוא היה מתייחס לקטנים?... שמעתי סיפור (את חלקו שמעתי ממורינו הג"ר יצחק שרייבר ששמע מבעל המעשה, והשלימו לי את זה בבית הרה"י כשהייתי בניחום אבלים), שסיפר לו אברך מהישיבה, שבילדותו הוא למד בחיידר בלויכטר בבית וגן. כשהוא היה בכתה ו', הם באו תלמידי הכתה אל הרה"י רבי ברוך מרדכי ובקשו ממנו שימסור להם חצי שעה בשבוע שיעור על פרשת שבוע. הוא הסביר להם יפה שאין לו זמן... הם סיפרו את זה לרביה בכתה, אמר להם הרביה אתם לא יודעים איך מדברים את... תבקשו ועד חצי שעה בשבוע. הם ניגשו אליו וביקשו ועד חצי שעה בשבוע... אוהו... אמר הרה"י בחיך, לועד יש לי זמן... אבל אני רוצה להסביר לכם מה זה ועד. "ועד" - אנחנו יושבים ומקבלים על עצמינו להתחזק, וכל פעם אנחנו לוקחים ע"ע איזה הנהגה טובה ועומדים בזה! וכדי שזה יחזיק מעמד יש קנסות... מה הקנס? אם לא עמדנו כמו שצריך בקבלה, אז למחרת כשאמא נותנת לנו ארוחת בוקר או צהרים - את האוכל שאני הכי אוהב אני משאיר ולא אוכל...! מוכנים לעמוד בזה?... אמרו לו כן! אז גם אני חלק מהחבורה. אתם ואני ביחד עובדים. וכך תקופה ארוכה הוא אמר להם ועדים, והם קיבלו קבלות והתחזקו... בסוף החורף הוא אמר להם, אני לא שאלתי אתכם איך היה אצלכם, אם עמדתם בקבלות שלכם או לא, כדי לא לבייש את מי שאולי לא הצליח, אבל אני לא מתבייש, והרי גם אני אחד מהחבורה... ואני רוצה לספר לכם שבמשך החורף היו פעמיים שלא עמדתי כ"כ במה שקבלנו, ופעמיים קנסתי את עצמי ושילמתי את המחיר כמו שסיכמנו.

אותו ראש ישיבה הגדול והעוצמתי כשמאחריו אלפי תלמידים ת"ח גדולים, ועשרות שנות הרבצת תורה, כך הוא נהג עם ילדים קטנים בכתה ו'... עד פה שמעתי מהרב שרייבר, בשם אברך מהישיבה שהיה שם. וכשבאתי לנחם הוסיפו לי שהוא נתן לזה שם וקרא לזה 'ועד קלם'.

ואני אסביר לכם מה זה ועד קלם:

מלבד עצם הדבר להעניק לו חשיבות ולרומם את הילדים ואת העניין, ולקשרם להוד התפארה של בית קלם [ואשר גם אביו - זקנו אב אמו - חניך אסכולה זו], אכן, כל הועד היה כפי הנוסח בבית מדרשה של סלבודקה שעל ברכיה הוא גדל, ומהו העניין לחברם אל בית מדרש זה.

הוא הביא פעם מדרש תנחומא (לך לך אות ב') שכתוב בפסוק בשה"ש (ח, ט) אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף, ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז. אם חומה היא - אם תהיה כמו חומה למסור את נפשך עלי - נבנה עליה טירת כסף, את כלל ישראל. ואם דלת היא - ואם דל אתה למסור את נפשך, ואתה מתנהג כמו דלת, פעמים נפתח ופעמים נסגר, נצור עליה לוח ארז - מה לוח ארז הדיו מטשטשת אף אברהם איני משגיח בו כלל. הצלחה של דבר זה חומה. אם אני רוצה להצליח באיזה דבר עלי להיות יציב כמו חומה. ולא להיות נתון לשנויי מצבים ומצבי רוח.

למשל אנו בישיבה זכינו והיה את מרן המשגיח רבי מאיר חדש חותנו של רה"י, והיה ידוע בישיבה שהייתה לו קביעות לימוד לכל יום. ורבי דוד כהן היה מספר את זה בהתפעלות גדולה... כשהייתה לו חתונה מחוץ לעיר, עוד באותה יממה, ולא משנה באיזה שעה הגיע, מחר בבוקר מוקדם, כבר היה אור בחדרו והיה מהשלים את כל מה שהוא לא הספיק אתמול. חוק בל יעבור! קביעות זו קביעות, אני חומה. חומה זה לא דבר שניתן להזזה. דלת היא פעם ככה ופעם ככה, שם זה לוח ארז...

ואכן גם הסבא מסלבודקה עצמו היה חניך אסכולת קלם. אני חומה! וכך הוא היה כל החיים, אני חומה, מה שאני מקבל על עצמי אני אקיים!

בהושענות אומרים 'אום אני חומה', ובהמשך כתוב 'חבוקה ודבוקה בך'. בשביל להגיע ל'חבוקה ודבוקה בך' - צריך 'אום אני חומה'. החומה היא השער שדרכו אתה עובר. עם דלת - א"א להגיע לחבוקה ודבוקה...

כמה אתה מוכן להשקיע...

אחיו הג"ר יצחק שיבדלחט"א סיפר שחלקה של האמא ע"ה רב בהעמדת אדם בעל שיעור קומה כמותו. כשהיניו קמים בבוקר היינו רואים את הכרית של אמא רטובה מדמעות!! שאלנו אותה, אמא למה את בוכה?... היא אמרה לנו אני בוכה שיהיו לי בני תלמידי חכמים.

רבי ברוך מרדכי בעצמו במחנה בני תורה דיבר לנוער ואמר להם: אתם יודעים מה זה כתר המלכות של היידישע מאמע'?!... אני אגיד לכם מי הייתה אמא שלי ע"ה... כשישבנו שבעה על אמא, הגיעה אשה וסיפרה לנו - אמא שלכם עשתה אצלי ספונג'ה בבית... היא עבדה אצלי בתור 'משק בית'.

וזה לא כ"כ היה נראה לנו... צריך לדעת קראו לה 'מלכה', והיא הייתה מלכה... מלכה אמיתית! כל ההנהגה שלה הייתה מלכותית. ואותה אשה הסבירה: שאלתי אותה - אין לך מה לאכול בבית?... והיא ענתה, יש לי בצמצום כמו שיש לכולם - באותה עת. אז שאלתי למה את באה לעבוד במשק בית? זה לא כ"כ מתאים... היא אמרה לי, כי אני רוצה שיהיו לי בני תלמידי חכמים, וכדי שברוך יהיה תלמיד חכם אני צריכה שיהיה לו כל בוקר חלב ועוד דברים. ואין לי לתת לו כל יום, אז אני עובדת במשק בית כדי שיהיה לו חלב ושאר הדברים...

סיפור דומה סיפר לי חתנו של הג"ר יצחק אזרחי בשמו, שהאמא הלכה לעבוד באיזה מקום אף ללא ידיעת בעלה. וכשסיפרו את

זה לאבא הוא לא האמין, הוא הלך וראה אותה עובדת. הוא שאל אותה למה?... והיא סיפרה לו שהשכנה אמרה שאין היום מה לאכול, אבל לכם אין בעיה, כי אם לא יהיה לכם מה לאכול יש לכם את ברוך, הוא כישירוני, כולם ישמחו לקבל אותו לעבודה וכך יהיה לכם הרבה כסף... האמא פחדה שאולי יצטרכו לקחת את רבי ברוך לעבודה, אז היא העדיפה ללכת לעבוד כדי שלא יהיה מחסור בבית. רק אחרי שבעלה הבטיח לה שלעולם הוא לא יוציא את ברוך מהישיבה, אז היא נרגעה והפסיקה לעבוד... יש סיפור ידוע על הרבנית קופשיץ ע"ה שזכתה למשפחה שכולם בנים וחתנים גדולי עולם, תלמידי חכמים גדולים, שאלו אותה פעם איך זכית?... אמרה, כי רציתי! אמרו לה - כולנו רוצים... אמרה להם כולכם רוצים גם את זה, אבל אני רציתי רק את זה! זו הנוסחה הידועה והמקובלת.

אבל מרבי ברוך מרדכי קיבלנו נוסחה קצת שונה... אתה שואל בחור, אתה רוצה להיות תלמיד חכם?... בוודאי! מה השאלה... אתה רוצה להיות אדם גדול?... פשוט! מה השאלה... השאלה היא כמה אתה מוכן להשקיע בשביל זה... אחד שרוצה להיות עשיר הוא לא שוכב במיטה וחולם להיות עשיר. הוא רץ מביזנס לביזנס, נוסע ממקום למקום עד שהוא מרוויח... **יש כאלו שרוצים לרצות.** זה משהו אחר לחלוטין... כשרוצים באמת משקיעים בכל הכח. אמא שלו רצתה באמת, אז היא גם שילמה מחיר! ולכן גם הצליחה. היא שלמה מחיה... ותדעו לכם, שבשבילה לעבוד במשק בית זה היה בושה ובזיון והקרבה גדולה מאד... אבל שום דבר לא הפריע לה. ואמר לי אחיינו מורינו הג"ר א"א דיקמן שליט"א - אין לך מושג מה הייתה האהבת תורה של סבתא... הכל יכול להיות אמת. **מי שרוצה משקיע - אתה רוצה להיות ת"ח?... אתה רוצה באמת?... בא תשקיע. תלמד בהתמדה!** זה למדנו אצל רבי ברוך מרדכי.

כשהגביע נשפך על גדותיו...

איך אפשר להשפיע על השני?... יש מימרא של הגאון מוילנא, שהמשיגה הג"ר מאיר היה תמיד חוזר על זה. ואגב זה גם שם הספר שחיברה הרבנית שולמית אזרחי ע"ה על אביה הגדול, המשיגה זצ"ל, 'הגביע שעלה על גדותיו!' הגר"א אמר שכשרוצים להשפיע על אחרים - סוד ההצלחה הוא ע"י שכן אדם ממלא את עצמו עד גדותיו - עד שהגביע נשפך מסביב, וכך זה משפיע על כל מי שרואה אותו.

כשנשפך הגביע של רבי ברוך, מה ראו שמה?... אהבת התורה, מתיקות התורה, חמדה של תורה... הוא היה רב'ה של "והערב נא"...! המתיקות שהוא נתן, ה"באהבתה ישגה תמיד", ובאהבה הזאת הוא הדביק את כל הסובבים. אחיו הג"ר יצחק אמר, שכתוב באור החיים (כי תבוא כו, יא) - אם היו בני אדם מרגישים במתיקות וערבות טוב התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה, הוא הרגיש את המתיקות, והוא השתגע, אבל הוא לא הסתפק בזה... הוא גם עשה אחרים משוגעים... במתיקות התורה שלו הוא שיגע אחרים... ובאמת כשהוא היה אומר סברא, שיעור, מהלך, זה היה עולם אחר... בתולדות אדם כותב עוד פירוש ל"באהבתה ישגה תמיד" מלשון **איש שונה** ופתי.

ספרה בתו, שבסוף ימיו כשאשתו הייתה חולה ולא הייתה ברירה, הם הוצרכו לטוס לחו"ל לטיפול ומכיון שהרה"י כבר לא היה בכוחותיו הוא נסע במחלקה ראשונה. אבל היא - הבת - נסעה במחלקה רגילה. ומידי פעם היא הלכה לראות איך אבא מרגיש. לקראת סוף הטיסה הגיע לשם דייל, והוא שואל אותה יש לך שייכות לבן אדם הזה?... הוא מוזר, נכון?... למה, מה יש?... הוא אומר לה - כאן במחלקה ראשונה כל הזמן מפנקים. כל קצת זמן מביאים עוד אוכל מיוחד בכלים מיוחדים, ומתנות וכדו'... אבל הוא, מהרגע שהוא נכנס לפה כל הזמן הוא כותב וכותב וכותב, (וזה היה ידוע, כל פעם שהוא היה טס הוא היה יושב ולומד בעומק העיון, כל משך הנסיעה מהרגע הראשון עד האחרון, והיה גם כותב), אני בא לפה כל חצי שעה להביא עוד איזה משהו, ואני שואל אותו אתה רוצה את זה?... ואני רואה שאין לו סבלנות אלי, הוא אומר לי כן, כן, תניח תניח... אני בא עוד חצי שעה - תניח תניח... שימי לב - אומר הדייל - נשאר פה כל מה שהנחת, מהמנה והמתנה הראשונה עד האחרונה ושום דבר לא זז... מוזר איש שוגה ופתי... האהבת תורה שלו, וההתמדה שלו זה היה דבר ידוע בישיבה, **שנים ע"ג שנים הוא לא ישן במיטה!!!** בעטרת ידוע שאפשר לבא אליו לחדר כל הלילה! האור תמיד היה דלוק, הוא היה נרדם קצת על הכסא. זה מה שהיה מיוחד בו, התמדה ואהבת תורה. סיפרו שבעידן הקורונה הוא התחיל ללמוד מוקדם והיה בחור ששמר עליו. וככל שהשעה התאחרה הבחור נהיה עייף עד שנרדם, והרה"י המשיך ללמוד.

בשעה חמש לפנות בוקר הבחור מתעורר ונבהל כולו, מי יודע מה היה בלילה... הוא רץ מהרה"י אומר לו - טוב שבאת... מתי המניין הכי קרוב של מעריבי?... הוא נשאר באותה תנוחה כמו שהוא היה בערב כל הלילה, מתי המניין הכי קרוב של מעריבי... באהבתה ישגה תמיד...

ההתמדה שלו, האהבת תורה שלו, הלערנן שלו... פעם הוא למד קדשים עם אחיו רבי יצחק, והם היו לבד בישיבה בשעה מאוחרת בלילה, ושניהם יודעים להרים קול, קול ה' בכח... והם התחילו להתווכח על איזו סברא, והתחילו שאגות כאלו עד שרבי מאיר חדש נבהל מהשאגות ועלה מהר לבית מדרש עם החלוק לראות מה קרה שמה... והוא הרגיע את שניהם... **ולמה הם צעקו? כי כשכואב צועקים!!!**

סיפר מורינו הגר"א דיקמן, שכשהיו נוסעים לישיבה בקרי"ס יצאו מוקדם מאד וחזרו מאוחר מאד, וכל השיירה נרדמה מיד. למחרת שאלו את הגר"מ אם ישן טוב הלילה, ואמר רציתי לישון אבל הקושיא בתורי"ד לא נתנה לי מנוח. עד שהיה נדמה לי שכבר יש לי דרך - ונרדמתי לשעה אחת...

סיפר אחיו הג"ר יצחק (וזה רק חצי סיפור - - -) שפעם הג"ר ברוך מרדכי דיבר בלימוד עם מרן הג"ר דוב לנדו שיבלחט"א, הם היו ידידים בלב ונפש! (פעם באנו להחתים אותו על איזה עניין, והסכים לחתום רק בתנאי שרבי ברוך גם יחתום) הם דיברו שם חצי שעה בלימוד.

ואומר רבי יצחק, אני נכחתי שם, הם דיברו בקודים, מה עם הר"ח בב"מ, ומה עם הר"ש בטהרות, והריטב"א בסוטה, וכו' הם לא הזכירו במפורש על מה כל מפרש מדבר... ורבי יצחק סיפר איך הוא התרגש מזה... והבני בית של רבי יצחק הוסיפו, שאח"כ הוא ישב בלילה ובכה... איך מגיעים לכזה דבר, כ"א מבין את השני בלי להזכיר מה כתוב בכל מקום...

לרומם את הבן תורה

אנחנו רוצים לדבר על מעלה נוספת שהייתה בו: גם כשהוא למד עם אחרים, הוא רצה תמיד לתת לשני הרגשה שהוא מחדש לבד... כשהיינו צעירים היו הוציא חוברות בשם 'הגית', הוא עשה את זה לתיכונים במחנה בני תורה, בא נראה איך אתה לבד מגיע אל החידוש... הוא היה לוקח את החידושים הכי יפים ומפשט אותם לאט לאט לאט, עד שאפילו אחד עם כשרון פשוט כבר יודע להגיד את התשובה, ואז הוא היה מחמיא לו אתה למדן!... אתה באמת הגעת לזה!!!

פעם הוא הגיע לרוסיה, (הוא עוד פגש שם את האחות של רבי מאיר חדש) הוא היה שם בכיכר האדומה, ובאו שמה ילדים רוסיים, מה הם כבר ידעו אז ללמוד... הוא שאל שאלה ואמר שכל אחד צריך לענות תשובה! מה הוא שאל?... אם רובו ככולו, אז למה צריך רביעית בכוס קידוש, שיעשו לכתחילה רוב רביעית ויגידו רובו ככולו!... וגם הילדים ידעו לענות, שכשיש את הכל שייך לומר רובו ככולו. אבל להתחיל עם רוב לא אומרים רובו ככולו, וכך הוא שיבח אותם.

ובכך הוא הצליח! בחור מרגיש טוב, אני למדן!! והוא באמת רומם אותם, איך להגיע לסברא. כשאנחנו היינו צעירים, נפתחו אז שערי העיר העתיקה. הוא הלך לשם וקנה מהערבים ארבע קונטרסים בשביל לכתוב שם חידושי תורה, ואפילו הכיתוב שם היה בערבית... והוא נתן שתיים להגאון רבי דוד כהן, הארי שבחבורה, ועוד שתיים לי זעירא דמן חבריא ואמר לנו תכתבו חידושי תורה, תמלאו את זה... תכתבו! תחדשו!

ככה הוא החדיר בנו, אתה למדן! וכך צמחו מאות מאות של בני תורה לגדולי תורה... הוא הדביק אותם באהבת תורה!! **אני אומר לך שאתה יכול לגדול! אין מי שיעצור אותך...**

כשאנחנו למדנו בישיבה הייתה מלחמת ששת הימים. במלחמה זו - עם ישראל היה אח"כ שיכור מניצחון. אמנם ששה ימים היה פחד נורא, אבל הקב"ה עזר שננצח, ואז קיבלנו את הכותל המערבי, את קבר רחל, ואת מערת המכפלה... ברחוב היו מודעות ענק כל הכבוד לצה"ל... זה כבוד שנגמר לצערנו במלחמת יום כיפור, אבל כמה שנים עוד היה הכבוד בעצומו.

ורבי ברוך מרדכי היה צריך לדבר גם לתיכונים, שבכל מקום היו צועקים על הבני תורה - משתמטים!!! אחרים צריכים למות בשבילכם?!... והוא היה נותן להם את ההרגשה האמתית שכל הנצחון במלחמה זה בגללינו! כשאני מחדש בלימוד ואומר סברא טובה או קושיה טובה - שמה יורים תותחים... וזה ציבור של תיכונים ששמהם חזרו הביתה - האבא שלהם אמר להם אתה משתמט. וכל בחור ידע להגיד את זה לאבא בכזה ביטחון... המלחמה היא הניצחון שלנו!!! וככה הוא בנה מאות מאות של בני תורה.

הניצחון שלנו הוא בזכות הבני תורה

אני רוצה לומר לכם שני דברים: אני לא חשוד שיש לי רדיו בבית ולא כלי שדומה לזה. אבל כשנסעתי לנחם אבלים היה נהג הסעות שסיפר לי שהעלו ברדיו חייל דתי והחייל בכה ואמר - **אנחנו יודעים שכל ההצלחה שלנו היא בזכות הבני תורה. וכמה שהם לומדים ועמלים בתורה - אנחנו מנצחים.** אני רוצה לומר לכם, אנחנו לא ישנים, בקושי אוכלים ואנחנו בסכנת חיים, אין לכם מושג עד כמה. אבל זה בשביל להגן עליכם, על עם ישראל! **אנחנו מתחננים שגם אתם תמעטו בשינה ובאוכל... תעזרו לנו! אל תתנו לנו להתמוטט!!! אם אתם לא תלמדו - אנחנו נתמוטט!!! והוא בכה...**

זו ההרגשה שנתן רבי ברוך מרדכי לתיכונים, שהם עצמם הרגישו ככה. בתהילים (לט, ב-ג) כתוב "אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני אשמרה לפי מחסום בעד רשע לנגדי, נאלמתי דומיה החשיתי מטוב וכאבי נעכר", מה הפשט?... אומר רש"י, ונאלמו דומיה ימים רבים, וגם החשינו מטוב, אפילו מדברי תורה, מפני יראתך. ומתוך כך - כאבינו נעכר ונבהל - ע"י זה שאני לא לומד ומתחיל להיבהל, מקבלים את הצרות וכאבי נעכה. אך אחד שלומד - ניצל. אמר לי הרה"ג ר' ישעיה אפשטיין, נאמן ביתו ואהובו של מרן שה"ת זצ"ל, בדרך כלל כשהיו באים לרבי חיים קניבסקי הוא אמר שבבני ברק אין מה לפחד מטילים, הוא היה מביא את דברי החזו"א שבבני ברק לא יפלו טילים. אבל פעם רבי חיים אמר לי, אם אנשים היו רואים את דפי הגמרא שמסתובבים סביב בני ברק, הם היו מבינים שכזו חומה בצורה שום טיל לא יכול להבקיע...! אז העבודה שלנו היא לעשות את דפי הגמרא... אום אני חומה, אני מקים את החומה, ונהפך לחבוקה ודבוקה בך. ומי יוכל להבקיע חומה שכזו.

אסור לעמוד מנגד

אמר לי השבוע הג"ר זאב ברלין שליט"א, שכותב מהרח"ו בעץ הדעת טוב על תהילים - שיש פרק בשיר המעלות על ישמעאל, (קכד) שיר המעלות לולא ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל, לולא ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם. מהו אדם?... אתם קרויים אדם ולא העכו"ם קרויים אדם, "אדם כי ימות באהל", (רק "האדם" הולך גם על גויים אבל לא "אדם") אלא אדם זה ישמעאל, שהוא בן של אברהם והוא עשה ברית מילה. אזי חיים בלעונו בחרות אפם בנו - הישמעאלים רוצים לבלוע אותנו חיים, ברוך ה' אשר לא נתננו טרף לשיניהם, זה הולך על ישמעאל. והזכות שלהם שהם יותר חזק מכל האומות - כי יש להם ייחוס שהם בני אברהם וגם את הזכות שישמעאל מל (הוא משתמש בזכות שלו שהוא בן אברהם בן השפחה, להרוג את הבנים של אברהם בני הגבירה באמת... זה הראש הישמעאלי...)

דבר נוסף אמר לי רבי זאב ברלין, שהמהר"ל מפראג בספר 'גבורות ה'" כותב, שיש ארבעה גליות. והוא שואל למה לא כתוב שיש גלות ישמעאל? הרי זו הגלות האחרונה... אומר המהר"ל (וא"א לכתוב אז דברים שכאלו רק ברוח קדשו) שגלות ישמעאל כלולה בגלות פרס, כי פרס (איראן) יתנו את כל הכלים שלהם לישמעאל בשביל שיילחמו אתנו. א"כ זה כולל בגלות פרס. דבר כזה שכתב המהר"ל בדורו, זה רוח הקודש למה שמתרחש היום בעולם.

עכ"פ צריך לדעת שאסור לעמוד מנגד. אם אנחנו לא מאמינים בכח של התורה שלנו, אחד מהשתיים, או שזה אפיקורסות, או

שאתה אכזרי שלא אכפת לך שאחרים מתים... זה וזה לא מתאימים לנו... אין כאלו בישיבה...

תאמין בכוחות שטמונים בך!!!

אחד הדברים שהגר"מ לימד אותנו הרבה, זה לרומם את הבן תורה, הוא נתן רוממות לכ"א. הוא אמר לנו שבסלבודקה בחור ידע שיש ארבעה חלקי שולחן ערוך, אבל יש עוד דבר (שייתכן ואינו כתוב בשו"ע...) א סלבודקער בוחר פסטש נישט... לבחור של סלבודקה זה לא מתאים... גם ראש ממשלה או שר הכי חשוב שיש היום שלא יודע בין ימינו לשמאלו בהלכות התורה ועושה מה שבא לו, הוא לא יצא לרחוב עם מכנסיים קצרות וסנדלים ללא גרביים... ולמה?... כי זה לא מתאים לי.

להבדיל מיליון הבדלות, **בן תורה צריך להרגיש זה לא מתאים לי... בן תורה זו תחושה של רוממות!!! תמיד סלבודקה דאגה שכן תורה ייראה כמו בן תורה, וממילא היום אלו שמזלזלים בזה, מאבדים את תחושת הרוממות.** ולא ניכנס מידי לפרטים... אבל לפעמים זה ממש לא מתאים...

הרגשה מרוממת זו של בן תורה - מאן מלכי רבנן - היתה אצלו 'משנת חיים' לא רק חיצונית כ"א בעמקי הנפש, סיפר לי הגר"א פולק ראש ישיבת קרלין, כשהיה בראשית השבוע עצרת מספד ברמת אלחנן היה מי שסיפר שהם ישבו פ"א כמה בחורים בעטרת ועישנו, עבר שם הגר"מ ואמר להם גם אני הייתי פעם מעשן, אבל פעם בשעות הקטנות של הלילה באמצע הסוגיא הרגשתי שאני חייב סיגריה, והיה רק קיוסק אחד שהיה מסוגל להיות פתוח בשעות אלו, הלכתי לשם קניתי שני חפיסות ושבתי מיד לתלמודי. ולפתע תפסתי את עצמי - איפה המאן מלכי רבנן - אני עבד לרצונותי - משועבד להם לא יכול בלעדיהם, לא עוד!! ומאז הפסקתי לעשן ועד היום - אני בן תורה מרומם - מלך גם על רצונותי.

והמשיך וסיפר - הוא עצמו בעל עסק עם הרבה עבודה ולקוחות מסביב, והיה לו אייפון מסוגן מאד (לא נכנס לסוגיא עצובה זו) עד שפ"א זה התקלקל, והוא הרגיש שהוא יוצא מדעתו, ולפתע - הזדקרו לפניו דברי הגר"מ - אם כן אני עבד המשועבד אליו, והכרזתי לא עוד! עם כל הקושי זרקתי את זה, ועובד בלעדיו - קשה יותר אבל הרגשה מרוממת - אני מלך מושל ברצונותי. לא משועבד לכלים.

רבי ברוך מרדכי רצה שכל בן אדם יאמין בכח שלו עד כמה הוא מסוגל להעפיל. הוא היה אומר לנו את מה שאמר המשגיח בסלבודקה הקטנה (בזמן שהדברי יחזקאל היה הראש ישיבה) כתוב בגמרא (יומא לה, ב) ת"ר עני עשיר ורשע באים לדין, לעני אומרים לו מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר עני הייתי, אומרים לו כלום היית עני יותר מהלל?! וכו', לעשיר אומרים מפני מה לא עסקת בתורה, אם אומר עשיר הייתי וטרוד הייתי בנכסי, אומרים לו כלום היית עשיר יותר מרבי אלעזר בן חרסום? (שהניח לו אביו אלף עיירות ביבשה וכנגדן אלף ספינות בים וכו') ולרשע אומרים, כלום היית נאה יותר מיוסף?!

אמר רבי ברוך מרדכי, יהיה זה מאד נחמד אם אחד מאיתנו יבא לשמים אחרי מאה ועשרים ויתבעו אותו, למה אתה לא היית כמו רבי חיים קניבסקי?... זה ממש מחמאה... תן לי קודם ליהנות ממנה... אני ורר' חיים קניבסקי באותו שורה? יפה...! יש מישהו יותר גדול מרבי חיים קניבסקי... הלל הזקן... ר"א בן חרסום, יוסף הצדיק... מה הפשט בזה?...

בסלבודקה אמרו - כפשוטו! אל תחפש תירוצים... אתה פשוט לא יודע איזה כוחות טמונים בך. וכשראו את מה שהוא עשה, איך הוא הוציא יקר מזולל, איך שהוא העמיד בני תורה - אפילו אצל כאלו שלכאורה היו אמורים להיות רחוקים מהרבה סיבות, אז מבינים כמה כוחות נפש טמונים בכל אדם ואדם.

פעם הוא אמר לנו: - - אבל אדם יגיד... אני?... לא 'עני' כזה גדול... אז הלל לא מחייב אותי, אני גם לא 'עשיר' כזה גדול... אני גם לא 'רשע' כזה גדול... אז מי יחייב אותי?... ואז הוא הרעים בקולו... **עני זה חוסר כלים! לא רק חוסר כסף... חוסר מוטיבציה! חוסר חשק! חוסר כישרון! כל מיני חסרונות...** ועשיר מהו?... עודף מוטיבציה... היפר... עם כלים שרוצה לבלוע את העולם... ורשע?... ליצר הרע יש המון המון כלים...

פעם הוא אמר לנו בשם השפת אמת, כתוב שאשת פוטיפר נתכוונה לשם שמים. אז איך יוסף ידע שזה רק בשביל להעמיד אותו בנסיון?... אומר השפ"א, כתוב "ויהי כדברה אליו יום יום", יום יום פירושו נודניק. נודניק זה רק יצר הרע! היצ"ט בא פעם פעמיים אם אתה דוחה אותו - גמרנו. אבל היצה"ר לא נותן לך מנוח... וזה הכוונה רשע. כל מיני יצרים, והכל כלול... אין אחד שלא כלול באלו, וכולנו מתחייבים ע"י יוסף, כי אין אחד שלא יכול לגדול ואין אחד שלא יכול להצליח! אתה בדרגה שלך. וכ"א בדרגה שלו, אין מי שלא יכול להצליח.

תורה מתוך הדחק, וכח השאיפה!...

באחת המלחמות האחרונות היה יהודי שנכנס אל מרן רה"י זיע"א, ואמר לו מה יהיה מי יגן היום על הדור?... (זה כמו שבאים לפרופסור ושאלים אותו איפה יש פרופסור היום...) אמר לו הרה"י, אתה צודק כל כך... פעם היה את מרן הרב שך, הסטייפלער, רבי דוד, ועוד גדולי עולם... כן, הרה"י, אבל מי יגן היום?... אמר לו: כל הלומדים תורה מתוך הדחק! והנה מה זה תורה מתוך הדחק?... פעם בא אחד אל מרן רה"י רבי מיכל יהודא ואמר לו שהוא רצה ללכת ללמוד בישיבה שמתאימה לו, דא עקא שהיה שם רחבות כספית, והוא חשש שזה לא תורה מתוך הדחק. אמר לו רבי מיכל יהודה, מתוך הדחק לא הכוונה דווקא דחק של כסף... זה כל דבר שדוחק את הבנ"א ומקשה עליו את הלימוד, וכדוגמה היום, גם מי שרוצה לשמוע ניעס מהמלחמה ומתגבר על עצמו, זה תורה מתוך הדחק. אחד שמתגבר לא לדבר דברים בטלים באמצע הסדר זה גם תורה מתוך הדחק... אם קשה לו לקום מוקדם לתפילה והוא קם, זה תורה מתוך הדחק.

הכל בכלל זה ועל זה העולם עומד...!

ונקדים עוד סיפור: היה יהודי יקר שישב ולמד ועסק לפרנסתו במכירת ספרים. פעם הוא ראה את רבי ברוך מרדכי יורד מהישיבה כמו "מלך ביפיו תחינה עיניך" הוא נשבר... הוא אמר לרבי ברוך מרדכי מה ייצא ממני... כל החברים שלי אחד ראש ישיבה, אחד מגיד שיעור, אחד רב, ומה אני? סך הכל מוכר ספרים... אמר לו רבי ברוך מרדכי, על דברים רציניים כאלו לא מדברים בפרזודו, על זה מדברים אצלי בחדר... תעלה אלי לחדר ונדבר. הוא עלה לחדר, רבי ברוך מרדכי קיבל אותו יפה, ובחיבה שאל, מה אתה

אומר? חזור נא על דבריך... הוא חזר ושאל מה ייצא ממני?... אמר לו רבי ברוך מרדכי: לך יש דבר שלהרבה מהחברים שלך - אין. מה יש לי?... אמר לו רבי ברוך מרדכי, לך יש שאיפות! רוב החברים שלך כבר מרגישים (באיזה מקום) שהם הגיעו אל המנוחה ואל הנחלה, הם מיצו את עצמם, ונעצרים באיזשהו מקום... הם העפילו למטרה, אתה עדיין יש לך שאיפות, ונאבק עליהם, תמשיך ללמוד! תמשיך לשאוף! וכך תוכל להגיע הרבה יותר רחוק מהם!... וע"ז רבי ברוך מרדכי היה מדבר הרבה, על הכח של שאיפה... זה אמיתי! מי שנלחם עם היצר - ודאי מנצח!

קראו לישיבה 'עטרת ישראל', ושני טעמים לדבר, הטעם הפשוט ע"ש אביו רבי ישראל. אבל יש וורט ידוע של רבי ברוך מרדכי... כתוב בפרשת וישלח שהמלאך של עשיו אמר ליעקב שייקרא שמו ישראל, כי שרית עם אלוקים ועם אנשים ותוכל. מה זה "כי שרית"?... נלחמת! כשיש היום מלחמה, מי משתבח, הלוחם או המנצח?... המנצח! זה החכמה, לנצח... (יש כזה שם היום 'נצח', ויקרא את שמו- נצח) נצחת! למה קרא את שמו ישראל ע"ש המלחמה?... אמר רבי ברוך מרדכי והרעים בקולו; במלחמת היצר - אין כזה דבר שאתה לוחם ולא מנצח... ליצר יש כח אחד, שהוא להפחיד... אני לא יודע איך זה נראה אצל כל אחד ואחד, אבל יש כאלו שהוא בא אליהם בבוקר, לא אכפת לי שתקום עכשיו, אבל אח"כ אתה תהיה עייף בתפילה ותירדם גם בסדר א', זה הפסד הרבה יותר גדול... עדיף לך לישון עוד קצת, אבל תהיה לך תפילה! יהיה לך סדרה! וכך הוא בא לכל אחד ואחד. החכמה היא להילחם, כי שרית... אם תלחם - אתה בוודאי מנצח. יעקב לא נבהל ממנו. הוא נלחם וגם ניצח.

הגר"י פלברבוים (מגיד שיעור בישיבת אמרי משה) סיפר שלפני עשרים שנה רבי ברוך היה אומר להם חבורה, וחבורה של רבי ברוך מרדכי זה קול ה' בכח קול ה' בהדר... ובאופן קבוע הוא היה משחק עם הזקן... מלטף את הזקן ומביט בו... זה היה נראה מוזר קצת... ואז הוא אמר להם, מה נראה לכם שאני עושה?... וכשלא ידעו להשיב אמר להם, אני מסתכל על הגלגלים... והסביר: כתוב ברבינו יונה שבן אדם יראה שהוא הולך הלוך ונסוע לבית עולמו. **מי מזכיר לי שאני נוסע?... שמניעים את הגלגלים שלי?...** ומתקדמים ל... **השער הלבן שלי... כשאני רוצה להתעורר אני מסתכל עליו.** היו לו הרבה קשיים בחיים, אבל כך הוא חי... כי שרית! כפשוטו.

עלינו לחיות עם הדור הקודם...!

הבאנו שהגמ' אומרת שבאים לרשע בתביעה, ואומרים לו כלום היית נאה יותר מיוסף. שאל רבי ברוך מרדכי, הרי לפי אחת הדעות בגמ' כתוב "ויבא הביתה לעשות מלאכתו", והיינו להיכשל בעבירה, אבל דמות דיוקנו של אביו נראתה לו. יבוא אחד ויטען, אם אבא היה בא אלי גם אני לא הייתי חוטא... מה הראיה מיוסף?... הוא כן יכל להיכשל, רק אבא שלו בא אליו, אלי אבא לא בא... זה לא קושיה עצומה!?!...

אמר רבי ברוך מרדכי, וכי אבא בא סתם לכל אחד? מי שחי כל החיים עם אבא, מה אבא היה עושה כעת, מה אבא רוצה שאני אעשה... מה אבא היה אומר לעשות, אם כל הזמן אני רוצה להיות כמו אבא, אז אם מגיע זמן של "מן המיצר" אבא מגיע אלי, ו"ענני במרחב"... אבל אם כל הזמן אתה עושה מה **שאתה** רוצה, למה שאבא יבוא אליך? תשכח מזה. הוא לא יגיע אליך... יוסף חי כל הזמן עם יעקב. זה משהו אחר...

אם אנחנו רוצים להמשיך הלאה - בואו נהיה כעת אמתיים: הדור הזקן - לאט לאט הולך לבית עולמו. אתם צריכים להיות מנחילי מורשה! בכך זה תלוי! וכך גם החזון אי"ש היה אומר. אם אתם תלמדו בהתמדה ותהיו בעלי מידות טובות - (זה שטח בפני עצמו שלא דיברנו עליו... על המידות טובות של הגר"מ, והרגישות שלו לשני... ועוד חזון למועד). אם ככה - אתם תהיו המנהיגים של הדור הבא. היום גם היה היארכייט של מרן הרב שק, ואתמול של החזון אי"ש... צריך לחיות אתם. לחשוב כל רגע אם אני צועד בכיוון הנכון? האם אני משתדל לעשות מה שאני יכול?... וכ"א מה שהוא יכול... האם אני עמל בתורה? אני יגע?... אכפת לי להבין סוגיה?...

רבי ברוך מרדכי הראה הרבה את היופי של הסברא. אבל אתם יודעים כמה הוא עמל על כל סברא?!... כבר סיפרנו כמה היה אכפת לו קושיה, כמה היה אכפת לו להוריד את זה יפה שכל אחד יבין... ה' זיכה אותנו! דמות דיוקנו של אבא... דמות דיוקנו של גדולי הדורות צריכה לעמוד לנו מול העיניים... לאורם נצעד ונלך! ובס"ד גם נגיע.

"והיו עיניך רואות את מוריך"... אנחנו יש לנו את מרן רה"ל לראות אותו, ואת כל ראשי הישיבות שהולכים מאיתנו, להמשיך הלאה בדרכם, ונזכה להיות ממשיכי מורשה ומנחילי מורשה, עד שנזכה בס"ד כי יבוא שילה ולו יקתה עמים, אמן.

~~~

הגאון הגדול רבי יעקב קרפ שליט"א ר"י קרית מלך במספד בישיבה:

נסתלק מאיתנו לפני ג' שבועות הגאון ר' ברוך מרדכי זצוק"ל וכידוע ששיטת סלבודקה היא "גדלות האדם". ובאמת צריך לדעת שגדלות האדם זה דבר נפלא מאוד אבל מאוד צריך להיזהר כי יש כאלה ש"מגדלות האדם" הפכו את זה ל"גדלות הבהמה" שהם אומרים לעצמם בגלל שאני כזה גדול וכזה חשוב אז הכל מגיע לי. אבל אצלו ראו את הגדלות האדם האמיתית שזה אומר לדרוש מעצמו את מה שצריך כי אחרת זה לא מתאים לי לגדלות האדם! ולא חשב שבגלל שאני כזה גדול אז לכן מגיע לי הכל - שכולם ישרתו אותי, שכולם יכבדו אותי. אלא הגדלות האדם שלו היתה בלדרוש מעצמו כמה שיותר.

וכן התבטא אצלו הגדלות האדם שבו בזה שכיבד אחרים. ובדידי הוה עובדא שיצא לי להיפגש איתו בשמחות וכד' וכזה כבוד נתן למי שדיבר איתו - אני לא זוכר מישהו שדיבר בכזה כבוד! ואני מאמין שכך היה אצל כולם - כי זה הפשט גדלות האדם - "הערכה לאדם". כי מי שחושב רק על עצמו, זה בגלל שחושב ואומר לעצמו "גדלות האדם" אבל שידע שזה לא גדלות האדם - זה "גדלות הבהמה". אבל מי שמגיע לגדלות האדם - לכבד את גדלות "האדם" של השני זה גדלות האדם האמיתי! שאומר לעצמו הנה לו יש גדלות האדם ולכן אני צריך לכבד אותו.

וכן ראו אצלו את ההתבטלות שהיה לו - שהרי בעצם מצד המעלות שהיו לו הם היו "חד בדרא" אבל מצד שני הוא התכופף לכאלו שהיו כבני גילו ואפי' שכל אחד אחר יכל לחשוב שאת המעלות שיש לי אין להם ועם כל זה הוא התכופף לאחרים. וזה הגיע מזה שהוא לא חשב על עצמו, שנכון יש גדלות האדם וגדלות בתורה אבל את כל זה הוא ראה אצל אחרים! וכשאדם לא רואה את עצמו אלא רואה את האחרים זה המעלה האמיתית וזה גדלות האדם האמיתי, וזה הכלי שבאמת אפשר לצמוח. וכן מה שדאג ר' ברוך מרדכי לרבות תורה בישראל אצל רחוקים יותר - כמה שהשקיע בזה, מלבד מה שהיה עושה את המחנה בני תורה הידוע. אני זוכר בתקופה של לפני למעלה מחמישים שנה, כשהייתי גר בתל אביב הוא היה עושה שם "כנסי חג" בפסח וסוכות בשביל הרחוקים יותר כדי לקרב אותם (וזה היה טוב גם לבחורי הישיבה שהיו שם) ואפי' שהוא זה שארגן את הכל, הוא לא לקח את הבמה לעצמו אלא הוא הביא את ר' שלום שבדרון שאמר את הדרשה העיקרית והביא עוד כמה דרשנים והוא עצמו אמר שיעור רק 10 דק' ואת כל "הבמה" הוא נתן לאחרים, ואפי' שהוא זה שארגן את הכל אבל לעצמו לקח רק זמן קצר כזה שלא היה מרכז של הערב, אף שכידוע כוחו הגדול היה גם במילי דאגדתא - ובמוסר.

וכל זה נבע מזה שחיפש מה התועלת כאן, ומה יכל לגרום לזה שיהיה תועלת זה היה המעלה שלו, שדאג לאחרים להרבות תורה בישראל וכמו שכתוב "תורה תחילתה חסד וסופה חסד".

אבל מה שאני בעיקר רוצה לומר זה על המונחות שלו בלימוד שזה מפורסם. אך גם לפני חמישים שנה ויותר היה כך, אני זוכר כשר' שלום שבדרון היה מדבר שם בכנסי החג (הנ"ל) כל האנשים שהיו שם היו יושבים עם פיות פעורים להקשיב ולשמע מה שהוא אומר, כמו שידוע שר' שלום שבדרון היה מדבר כ"כ מרתק שהיה יודע לתאר כ"כ טוב את ה"יצר הרע" ואת "האדם" ולפעמים הוא היה מתאר את זה כ"כ חי וכ"כ נחמד עד שלפעמים באמצע תוך כדי הדרשה הציבור נהנה קצת ונהיה רעש וצחוק. ואני שמתי לב לא פעם אחת ולא פעמיים שכשנהיה הרעש פתאום באמצע הוא שאל מה קרה? מה קרה? מה פה העניין? כי הוא היה מרוכז וחשב בלימוד ג"כ במשך הדרשה ואני חושב שהוא היה היחידי מכל הציבור (היה שם גם רבנים) שראו איך שהוא מונח בלימוד - במשך כל הערב. שגדלות האדם מחייבת את המקסימום האפשרי.

וזה ג"כ מה שידוע וראו אצלו את זה שהוא לא הלך לישון במיטה אלא היה יושב ולומד ובאופן עקרוני הוא ישב ולמד כל הלילה רק הוא היה נרדם על השולחן. וזה היה מקובל שבחורים שרצו לדבר איתו בלימוד הם היו נכנסים אליו בשתיים וחצי בלילה שלוש בלילה ידעו שתמיד אפשר להיכנס אצלו אפי' באמצע הלילה. ואומרים שעד אחרי גיל של גבורות הוא לא ידע מה זה מיטה באמצע שבוע אלא היה יושב ולומד במשך הלילה ובבוקר הוא היה יוצא עם "קונטריסין" שבליילה לא למד את המסכת שלמדו בישיבה ואחרי הלילה היה יוצא עם מחברת מלאה חדשה עם מה שיצא לו במה שלמד בלילה. זאת אומרת שהוא מסר את כל כולו לתורה. וכי מה הוא לא היה עייף? הוא גם היה עייף, אדם לא יכל בלי שינה והרבה יותר נוח לישון במיטה... אבל בשבילו ללכת לישון זה לוקח זמן, זה נקרא לוותר על כל הנוחיות, על כל העצמיות העיקר בשביל לימוד התורה. שגדלות האדם מחייבת את המקסימום האפשרי.

היה ידוע שכשהיה חוזר מחו"ל הוא היה מגיע עם המזוודות לשיבה בלי להיכנס לבית ומיד אומר שיעור כללי. ואיך אפשר לעשות כאלו דברים? (וכמובן שלא "מרח" שיעור כללי אלא עם כל העומק וההיקף) אלא הפשט שכשהוא היה בדרכים הוא היה מונח כמו שהוא ישב בבית - זה מגיע רק מאדם שמוסר את כל גופו - את כל הנוחיות שלו בשביל ללמוד תורה.

וזה אותו תכונה מה שהוא כיבד אחרים, מה שהוא דאג לאחרים. וזה נבע מזה שלא חשב על הנוחיות שלו, כי אדם שחושב על הנוחיות שלו הוא לא עמל בתורה כי קשה לו, וזה מאמץ, ויותר נוח במנוחה ועצלתיים, אבל אם אדם מוכן למסור מהנוחיות שלו, למסור את עצמו לגמרי לכבוד שמים אז הוא מצליח לעמול בתורה ולהגיע לכאלו דרגות.

ואזי זה מתבטא בחסד - "עולם חסד יבנה" למסור את עצמיותו לאחרים, וזה צריך לדעת שחסד זה לא דוקא "עסקנות" אלא חסד ברוחניות זה יותר חסד גדול ובחורים בישיבה לא צרכים לחפש חסד בגשמיות מחוץ לשיבה, אלא החסד הגדול ביותר שאפשר לעשות זה חסד ברוחניות בישיבה עצמה - לעשות אוירה של לימוד! אם יש לך קושיא טובה תקשה את זה למישהו! יש לך איזה תירוץ או איזה ידיעה טובה תשתף בזה אחרים! זה חסד!

וזה ראו אצלו את החסד לקרב לתורה - וזה עלה לו בהרבה מאמצים - הוא לא נח לא בזמן ולא בבין הזמנים וכמה שיעורים וכמה חברות שאמר - זה הכל בגלל שהוא ויתר על הנוחיות שלו, על העצמיות שלו, על הגוף שלו, - הכל בשביל מה שצריך לעשות, מה שהרבש"ע רוצה שיעשו, ומזה יוצא ר' ברוך מרדכי.

וצריך לדעת, אני יודע את זה מכאלה שהכירו אותו מבחרותו שר' ברוך מרדכי לא היה אחד כזה שמעולם לא הכיר את העוה"ז כמובן הוא ישב ולמד בהתמדה גם בבחרותו אבל הוא גם ידע טוב טוב מה זה עוה"ז, ועם כל זאת אח"כ בכזאת מסירות ובכזאת דביקות להגיע לזה שכך למסור את כל כולו לתורה כל כולו לחסד - "לתורת חסד" - לתורה ש"תחילתה חסד וסופה חסד", שהמסירות לחסד זה הכלי קיבול לזה שיכל לצאת את כל המעלות האלה.

וכשנסתלק ר' ברוך מרדכי אנחנו צריכים ללמוד ממנו ולקחת מהמעלות שלו. אני חושב שהוא מחייב גדול! שאדם שהכיר את העוה"ז וכך כל כולו איך שהוא מסר את עצמו לתורה - לתורת חסד זה מחייב אותנו ללמוד ולהתחזק בתורה, ובתפילה, ואפי' שקשה להגיע לדרגות שלו, מ"מ לכה"פ קצת לוותר מהנוחיות, קצת לוותר מהעצלות, להתאמץ להגיע מוקדם לסדר ובזריזות! וללמוד במרץ אבל לא רק במרץ אלא עם כל המרץ! בברע"ן! זה מעוררים אותנו מהשמים להתחזק. הקב"ה יעזור שבאמת נתחזק בתורה בתפילה ובאהבת חסד.

לעילוי נשמת מורינו ר' ברוך מרדכי בן ר' ישראל זצוק"ל

נבלע י"ב חשון תשפ"ד

ת.נ.צ.ב.ה.